Treo Straitéiseach Fhoras na Gaeilge 2025-2030: Dréacht

Clár an ábhair

Treo Straitéiseach Fhoras na Gaeilge 2025-2030: Dréacht..... 1
Achoimre de na bearta 5
Mórchuspóir Straitéiseach 1: Cumas Teanga 5
Mórchuspóir Straitéiseach 2: Úsáid Teanga 6
Mórchuspóir Straitéiseach 3: Dearcadh Teanga 9
Mórchuspóir Straitéiseach 4: Rialachas Eagraíochta.......... 11
Réamhrá 12
Faoi Fhoras na Gaeilge 13
Comhthéacs Pleanála 15
Cur Chuige Comhpháirtíochta 16
Prionsabail agus coincheapa na pleanála teanga 17
An idé-eolaíocht teanga 18
An nuachainteoir 20
An claochlú sóisialta.. 21
Stádas na Gaeilge ó dheas 23
Stádas na Gaeilge ó thuaidh 26
Treochtaí reatha sa dá dhlínse 28
MÓRCHUSPÓIRÍ STRAITÉISEACHA 31

MÓRCHUSPÓIR STRAITÉISEACH 1: CUMAS TEANGA 32
1.1 Oideachas 32
1.1.1 Réamhscolaíocht, naíolanna agus cúram lae 33
1.1.2 Scoileanna Béarla 35
1.1.3 Gaelscolaíocht 37
1.1.4 Ollscolaíocht 40
1.1.5 Foghlaimeoirí fásta 43
1.2 Acmhainní teanga 45
1.2.1 Forbairt na foclóireachta agus na téarmaíochta 46
1.2.2 Forbairt earnáil an aistriúcháin 48
1.2.2 Teicneolaíocht dhigiteach 48
MÓRCHUSPÓIR STRAITÉISEACH 2: ÚSÁID TEANGA 51
2.1 Pleanáil teanga sa phobal 52
2.1.1 An próiseas pleanála teanga 53
2.1.2 Lárionaid Ghaeilge 54
2.1.3 Oiliúint agus feasacht 55
2.2 Comhionannas agus éagsúlacht 56
2.2.1 Tacaíocht spriocdhírithe 57
2.2.2 Feasacht faoin éagsúlacht agus an Ghaeilge 58
2.2.3 An éagsúlacht a léiriú 59
2.2.4 Cothú na héagsúlachta sa tsochaí 59
2.2.5 Cothú na héagsúlachta san eagraíocht 61
2.3 Deiseanna úsáide 62
2.3.1 Nuachainteoirí 62

2.3.2 Teaghlaigh 65
2.3.3 Cultúr agus ealaíona 67
2.3.4 Geilleagar 69
2.3.5 Na meáin chumarsáide agus an teicneolaíocht 72
2.3.6 Seirbhísí poiblí 74
2.3.7 Gaeilge na hAlban 76
2.3.8 Deiseanna úsáide eile 77
2.4 Leabhair 78
2.4.1 Clár na Leabhar Gaeilge 79
2.4.2 Áis 81
2.4.3 An Gúm 82
MÓRCHUSPÓIR STRAITÉISEACH 3: DEARCADH TEANGA 84
3.1 Feasacht 85
3.2 An Ghaeilge thar lear 86
3.3 Tionchar agus comhairle 88
3.4 Taighde 90
MÓRCHUSPÓIR STRAITÉISEACH 4: RIALACHAS EAGRAÍOCHTA 93
4.1 Acmhainní 94
4.2 Struchtúr agus córais 95
4.2.1 Struchtúr eagraíochtúil 95
4.2.2 Acmhainní daonna 95
4.2.3 Córais inmheánacha 96
4.3 Luacháil 97

4.4 Bonneagar teicniúil 99

FEIDHMIÚ 101

Achoimre de na bearta

Mórchuspóir Straitéiseach 1: Cumas Teanga

a) Tacóimid le feidhmiú an pholasaí nua ar an nGaeloideachas.

b) Beimid ag iarraidh cur leis an infheistíocht chun dul i ngleic le heaspa fáis na Gaelscolaíochta.

c) Úsáidfimid an próiseas pleanála teanga chun tacú le bunú naíolainne i ngach Baile Seirbhíse Gaeltachta agus Líonra Gaeilge.

d) Leanfaimid de bheith ag iarraidh impleachtaí chóras na ndíolúintí ón nGaeilge ó dheas a íoslaghdú.

e) Beimid ag iarraidh tacaíocht bhreise a thabhairt do mhúineadh na Gaeilge sna scoileanna Béarla trí scéimeanna ar nós Gaelbhratach.

f) Ag an tríú leibhéal, tacóimid le forbairt chóras na micrichreidmheasanna chun tuilleadh roghanna Gaeilge a chur ar fáil.

g) Ag an tríú leibhéal, beidh sé mar aidhm againn cur le soláthar cúrsaí ETIM (Eolaíocht, Teicneolaíocht, Innealtóireacht, Matamaitic) trí mheán na Gaeilge.

h) Déanfaimid taighde ar earnáil na bhfoghlaimeoirí fásta féachaint le soláthar caighdeánach cúrsaí agus deiseanna foghlama a fhorbairt.

i) Tacóimid le foghlaim na Gaeilge i measc inimirceach.

j) Oibreoimid i dtreo aonad buan foclóireachta agus téarmaíochta a bhunú mar shlánchuid d'obair na heagraíochta a mbeidh croímhaoiniú ar fáil dó go leanúnach.

k) Tacóimid le forbairt earnála fógraíochta Gaeilge a fhreastalóidh ar riachtanais na reachtaíochta leasaithe teanga ó dheas.

l) Cuirfimid béim ar an b*Plean Digiteach don Ghaeilge* agus tabharfaimid tús áite d'infheistíocht i gcorpais scríofa agus labhartha na Gaeilge.

m) Fiosróimid na féidearthachtaí a bhaineann le bunú aonad teicneolaíochta san eagraíocht.

Mórchuspóir Straitéiseach 2: Úsáid Teanga

a) Tá sé d'aidhm againn bonn buan a chur faoin Scéim Forbartha Líonraí Gaeilge mar shlánchuid d'obair na heagraíochta agus aonad pleanála teanga a bhunú.

b) Beimid ag iarraidh a bheith páirteach i gComhchoiste Náisiúnta Pleanála Teanga chun comhordú níos fearr a dhéanamh ar an obair sin.
c) Is mian linn go mbeidh plean forbartha le haghaidh lárionad Gaeilge i ngach Baile Seirbhíse Gaeltachta agus Líonra Gaeilge. Tacóimid le cruthú agus leathnú spásanna sábháilte eile inar féidir le daoine a gcuid Gaeilge a labhairt agus/nó a shaibhriú.
d) Tabharfaimid tuilleadh tacaíochta do ghrúpaí Gaeilge le freastal níos fearr a dhéanamh ar inimircigh agus ar phobail mhionlaigh eile. Mar chuid de sin, déanfaimid forbairt ar ionad léirmhíniúcháin i mBéal Feirste dírithe ar an bpobal Protastúnach/Aontachtach/dílseach agus mionlaigh eile.
e) Déanfaimid mionanailís ar staitisticí daonáirimh agus ar thorthaí taighde nua chun polasaí na heagraíochta maidir le cothú deiseanna úsáide Gaeilge a mhúnlú.
f) Tacóimid le hathbhreithniú na scéime tacaíochta teaghlaigh *Teanga Tí* féachaint le cur léi amach anseo.

g) Oibreoimid i bpáirt le páirtithe leasmhara atá freagrach as feidhmiú na straitéise do na healaíona teangabhunaithe.
h) Déanfaimid iniúchadh ar leasú féideartha reachtaíochta chun ceangal níos láidre a chur ar údaráis áitiúla an Ghaeilge a chur san áireamh i gcúrsaí pleanála.
i) Déanfaimid tuilleadh forbartha ar ghníomhaíochtaí eacnamaíocha trí mheán na Gaeilge sna ceantair pleanála teanga atá faoinár gcúram.
j) Oibreoimid ar son tuilleadh infheistíochta sna meáin Ghaeilge agus cuirfimid béim ar an ngá le forbairt mhór bhreise ar ábhar digiteach meán i nGaeilge.
k) Oibreoimid chun seirbhísí sláinte trí mheán na Gaeilge a fhorbairt sna ceantair pleanála teanga atá faoinár gcúram.
l) Oibreoimid leis na húdaráis chun bonn maoinithe níos láidre a chur faoi chlár Colmcille agus chun tuilleadh poiblíochta a dhéanamh air.
m) Déanfaimid coimisiúnú ar thaighde faoi earnáil na leabhar Gaeilge chun an fhorbairt straitéiseach sin a threorú.

n) Forbróimid clár margaíochta chun scoth na leabhar Gaeilge a chur chun cinn i measc an phobail.
o) Beimid ag iarraidh cur le hacmhainní ár seirbhíse dáiliúcháin leabhar Áis, go háirithe i réimse na teicneolaíochta.
p) Cuirfimid i bhfeidhm an t-athbhreithniú ar an tsraith iomráiteach Gaeilge don bhunscoil, *Séideán Sí*.
q) Fobróimid mórthionscadal leis an Roinn Oideachais ó dheas chun dul i ngleic leis an easpa soláthair téacsleabhar do na hiar-bhunscoileanna.

Mórchuspóir Straitéiseach 3: Dearcadh Teanga

a) Oibreoimid ar fheachtais feasachta dírithe ar phobail éagsúla, inimircigh agus mionlaigh eile san áireamh.
b) Comhoibreoimid le Rialtas na hÉireann chun tuilleadh poiblíochta a dhéanamh ar bhuntáistí stádas oifigiúil na Gaeilge san Aontas Eorpach.
c) Tacóimid go straitéiseach le forbairt earnáil an aistriúcháin agus na hateangaireachta chun poiblíocht a dhéanamh ar dheiseanna tarraingteacha fostaíochta.

d) Forbróimid múnla nua chun dul i bhfeidhm ar bhealach níos éifeachtaí ar an dá rialtas maidir le mórthéamaí straitéiseacha a dteastaíonn tuilleadh tacaíochta faoina gcoinne.
e) Treiseoimid ár gcomhoibriú leis na húdaráis áitiúla agus na forais chultúrtha ó thuaidh agus ó dheas.
f) Foilseoimid mórthuarascáil taighde nuashonraithe faoi dhearcadh an phobail i leith na Gaeilge.
g) Déanfaimid taighde nua faoi úsáid phoiblí teangacha, bunaithe ar obair chomhchosúil i dTír na mBascach.
h) Leanfaimid orainn ag tacú le húsáid na Gaeilge i measc gnólachtaí chun dearcadh dearfach a chothú
i) Cuirfimid lenár gcaidreamh leis an bPríomh-Oifig Staidrimh agus le Gníomhaireacht Thuaisceart Éireann um Staitisticí agus Taighde chun tuarascálacha eolais faoin nGaeilge a fhoilsiú.

Mórchuspóir Straitéiseach 4: Rialachas Eagraíochta

a) Déanfaimid athbhreithniú ar struchtúr na heagraíochta i gcomhthéacs 25 bliain a bheith slánaithe ag Foras na Gaeilge.
b) Leanfaimid den phlé ardleibhéil leis an dá rialtas chun gur féidir na mórchuspóirí seo a bhaint amach.
c) Aontóimid clár forbartha foirne a chuimseoidh réimsí ar nós ionduchtúcháin, saibhriú teanga, oiliúint inseirbhíse agus tacaíocht bhreise i réimsí ar nós an chomhionannais agus na héagsúlachta.
d) Bunaithe ar mhórleasuithe chun an tuarascáil bhliantúil a fheabhsú, déanfaimid athbhreithniú ar struchtúr agus ar ábhar cáipéisí corparáideacha eile.
e) Leanfaimid leis an luacháil ar éifeachtacht ár gcuid scéimeanna agus cuirfear torthaí na luachála sin i bhfeidhm.
f) Bunaithe ar ár bhfeidhmeanna reachtúla, déanfaimid forbairt ar athbhreithniú níos doimhne ar úsáid na Gaeilge sa tsochaí, idir labhairt agus scríobh.

Réamhrá

Tá dearcadh an-dearfach ag an bpobal faoin nGaeilge. De réir mórshuirbhé a rinne Foras na Gaeilge ar dhearcadh an phobail i leith na Gaeilge (2015), tá dearcadh dearfach ag 67% den phobal ó dheas agus 45% den phobal ó thuaidh i leith na Gaeilge agus na daoine a léirigh tuairim ina taobh, bhí móramh sa dá dhlínse i bhfabhar an teanga a mhúineadh do pháistí.

- Tá tóir ar an nGaelscolaíocht. Chuirfeadh duine as gach ceathrar páiste go bunscoil lán-Ghaeilge dá mbeadh ceann in aice láimhe.
- Tá an próiseas pleanála teanga 10 mbliana ar an bhfód agus rinneadh obair mhór in go leor de na limistéir go dtí seo cé go bhfuil dúshláin le sárú fós.
- Ritheadh reachtaíocht nua sa dá dhlínse le déanaí agus in 2022, bronnadh stádas oifigiúil ar an nGaeilge den chéad uair riamh ó thuaidh.
- Cuireann Foras na Gaeilge tacaíocht lárnach ar fáil don teanga ar bhonn uile-oileáin i bpáirt le 6 cinn de Cheanneagraíochtaí Gaeilge.

- Eascraíonn dúshláin mhóra don phleanáil teanga ó na mórathruithe sóisialta, eacnamaíochta agus teicneolaíochta atá ar siúl agus is gá aghaidh a thabhairt orthu feasta mar dhlúthchuid den phleanáil teanga.

Faoi Fhoras na Gaeilge

Is Comhlacht Fhorfheidhmithe Thuaidh Theas é Foras na Gaeilge, a bunaíodh ar 2 Nollaig 1999 a agus atá freagrach as an nGaeilge a chur chun cinn ar fud na hÉireann. Aistríodh foireann Bhord na Gaeilge, an Ghúim (na foilsitheoirí) agus an Choiste Téarmaíochta agus a ngníomhaíochtaí ar fad go dtí Foras na Gaeilge ar lá a bhunaithe. Tá muid freagrach as na feidhmeanna seo a leanas, mar a leagtar amach san Acht um Chomhaontú na Breataine-na hÉireann, 1999 iad:

- An Ghaeilge a chur chun cinn.
- Úsáid na Gaeilge a éascú agus a spreagadh sa chaint agus sa scríbhneoireacht sa saol poiblí agus sa saol príobháideach ó dheas agus, i gcomhthéacs Chuid III den Chairt Eorpach do Theangacha Réigiúnacha nó Mionlaigh, ó thuaidh mar a mbeidh éileamh cuí ann.

- Comhairle a chur ar an dá lucht riaracháin, ar chomhlachtaí poiblí agus ar ghrúpaí eile san earnáil phríobháideach agus dheonach.
- Tionscadail thacaíochta a ghabháil de láimh, agus cúnamh deontais a thabhairt do chomhlachtaí agus do ghrúpaí de réir mar a mheasfar is gá.
- Taighde, feachtais tionscnaimh, agus caidreamh poiblí agus caidreamh leis na meáin, a ghabháil de láimh.
- Téarmaíocht agus foclóirí a fhorbairt.
- Tacú le hoideachas trí mheán na Gaeilge agus le múineadh na Gaeilge.

Cuirtear na feidhmeanna sin i gcrích trí obair a dhéanaimid go díreach, trí dheontais a chuirimid ar fáil do Cheanneagraíochtaí Gaeilge agus d’eagraíochtaí Gaeilge eile, agus trí thacaíocht airgeadais a thugaimid do ghrúpaí pobail.

Mar chomhlacht trasteorann, oibrímid faoi threoir bheartais na Comhairle Aireachta Thuaidh/Theas agus an dá rialtas agus táimid cuntasach do Thionól Thuaisceart Éireann agus do Thithe an Oireachtais. Ag leibhéal riaracháin, tuairiscímid dár ranna coimircíochta, an Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon,

Gaeltachta, Spóirt agus Meán (Rialtas na hÉireann) agus an Roinn Pobal (Feidhmeannas Thuaisceart Éireann).

Comhthéacs Pleanála

Is é comhthéacs an *Treo Straitéisigh* seo na dualgais éagsúla phleanála uile-oileáin atá ar Fhoras na Gaeilge i leith na Comhairle Aireachta Thuaidh Theas (CATT) – is é sin Plean Corparáideach trí bliana agus Plean Gnó bliantúil a réiteach le bheith faofa ag an CATT – agus *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge* i ndlínse Rialtas na hÉireann agus a chomhionann de straitéis i ndlínse an Fheidhmeannais. Chomh maith leis sin, baineann tábhacht as cuimse leis an b*Plean Digiteach don Ghaeilge*, a d'fhoilsigh Rialtas na hÉireann in 2022, an *Polasaí don Oideachas Gaeltachta*, a d'fhoilsigh Rialtas na hÉireann in 2016, an Polasaí don Oideachas Lán-Ghaeilge a bhí á dhréachtú ag an Roinn Oideachais ó dheas in 2024, agus an Plean Cuimsitheach Gaeilge don Luathóige a bhí á dhréachtú in 2024 ag an Roinn Leanaí, Comhionannais, Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige ó dheas.

Cur Chuige Comhpháirtíochta

De thoradh ar chinneadh den Chomhairle Aireachta Thuaidh/Theas ar 10 Iúil 2013, roghnaigh Foras na Gaeilge na Ceanneagraíochtaí seo a leanas a ghlacfadh freagracht as 6 mhór-réimse oibre:

Ceanneagraíocht	Mór-réimse Oibre
Gaeloideachas	Gaeloideachas/tumoideachas agus réamhscolaíocht lán-Ghaeilge
Gael Linn	Oideachas in earnáil an Bhéarla agus d'aosaigh, agus deiseanna úsáide do dhaltaí scoile
Glór na nGael	Forbairt pobail agus eacnamaíochta
Oireachtas na Gaeilge	Deiseanna a thacaíonn le húsáid na Gaeilge agus le bunú gréasán do dhaoine fásta
Conradh na Gaeilge	Ardú feasachta, cosaint teanga agus ionadaíocht (thar ceann na teanga le húdaráis stáit)
Cumann na bhFiann	Forbairt deiseanna úsáide Gaeilge agus gréasán do dhaoine óga

Mar chuid den chinneadh céanna, bunaíodh dhá fhóram – an Fóram Comhpháirtíochta agus an Fóram Forbartha Teanga. Tá ceannasaithe na gCeanneagraíochtaí thuasluaite in mbaill den Fhóram Comhpháirtíochta mar aon le Cathaoirleach an Fhóraim Forbartha Teanga agus ionadaithe ó Fhoras na Gaeilge. Tá an Fóram Forbartha Teanga ionadaíoch ar shainghrúpaí áitiúla teanga ag leibhéal an phobail. Is dlúthchuid é an Fóram Forbartha Teanga den chur chuige comhpháirtíochta, an struchtúr foirmiúil idir na Ceanneagraíochtaí agus Foras na Gaeilge.

Prionsabail agus coincheapa na pleanála teanga

Is iomaí téarma agus coincheap a úsáidtear chun cur síos a dhéanamh ar na hiarrachtaí a dhéantar le tionchar a imirt ar teanga a úsáid. I measc na gceann is coitianta a dtagraítear dóibh i gcomhthéacs na Gaeilge tá an phleanáil teanga agus an t-athneartú teanga agus is minic *an polasaí teanga* a úsáid mar scáth-théarma ar an obair seo go hidirnáisiúnta. Tá an úsáid a bhaineann cainteoirí as teangacha, agus a n-iompar i leith na dteangacha a labhraíonn siad, faoi thionchar ag iliomad cúinsí

gaolmhara. Sna múnlaí sochtheangeolaíocha a mholann scoláirí ar nós Joshua Fishman, Elana Shohamy, agus Bernard Spolsky, is féidir nádúr dinimiciúil na húsáide teanga a rianadh agus a mheas.

Úsáidtear an téarma pleanáil teanga go coitianta i dtíortha ina bhfuil an Béarla i dtreis chun cur síos a dhéanamh ar an obair seo. Síneann fréamhacha na pleanála teanga siar go dtí an tréimhse tar éis an Dara Cogadh Domhanda nuair a ceapadh go forleathan go leigheasfadh an phleanáil fadhbanna sóisialta an domhain. Sna 1980í, moladh an phleanáil teanga a fhoroinnt de réir téamaí éagsúla: an phleanáil stádais (mar shampla stádas oifigiúil a bhronnadh ar an teanga); an phleanáil chorpais (ag forbairt na teanga féin, mar shampla trí mheán na foclóireachta) agus an phleanáil sealbhaithe (teagasc agus foghlaim na teanga).

An idé-eolaíocht teanga

Ar cheann de na gnéithe is tábhachtaí den pholasaí teanga d'obair Fhoras na Gaeilge tá an idé-eolaíocht teanga. Is éard atá i gceist leis an idé-eolaíocht teanga sa phobal ná na rudaí a chreidtear faoi theangacha. Tá tábhacht phraiticiúil leis an

idé-eolaíocht teanga sa *Treo Straitéiseach* seo toisc gurb í a stiúrann dearcadh daoine i leith teangacha éagsúla. Mhol an scoláire Bernard Spolsky múnla ina bhfuil trí chuid a chuimsíonn gné na húsáide, na hidé-eolaíochta agus na bainistíochta:

1. na cleachtais teanga (conas a úsáideann daoine an teanga, cén leagan den teanga a labhraíonn siad, cé leis a labhraíonn siad í etc.);
2. na creidimh theanga (na rudaí a chreideann daoine faoi theangacha, na luachanna a cheanglaíonn siad le leaganacha éagsúla den teanga);
3. an bhainistíocht teanga (na hiarrachtaí follasacha a dhéanann na húdaráis chun dul i gcion ar chleachtais agus ar chreidimh i leith na teanga).

Baineann gach ceann de na fothéamaí thuas le hobair Fhoras na Gaeilge: tagraíonn na cleachtais teanga don úsáid a bhaintear as an nGaeilge, is ionann na creidimh teanga agus dearcadh daoine ina leith agus mar eagraíocht is sinne atá freagrach as an mbainistíocht teanga chun dul i bhfeidhm ar an úsáid agus an dearcadh. I bhfoilseacháin eile uaidh, roinn Spolsky an bhainistíocht teanga de réir réimsí den tsochaí nó

téamaí éagsúla. Tosaíodh ag leibhéal an duine aonair agus an teaghlaigh agus ina dhiaidh sin rinneadh anailís ar an oideachas, an chomharsanacht/an láthair oibre, na forais phoiblí, an polasaí míleata, an coilíneachas, brú eacnamaíoch, meath teangacha, na forais bhainistíochta teanga, an náisiúnstát agus conarthaí idirnáisiúnta. Léiríonn an ilghnéitheacht sin an iliomad fórsaí a mbíonn tionchar acu ar an gcainteoir aonair. Mar sin, aithnímid an gá atá le pleanáil chuimsitheach ag leibhéil éagsúla den tsochaí chun an Ghaeilge a chur chun cinn.

An nuachainteoir

Coincheap eile den pholasaí teanga a bhaineann go dlúth le hobair Fhoras na Gaeilge is ea an nuachainteoir. D'eascair an coincheap seo as taighde ar mhionteangacha a labhraítear i stát na Spáinne, a raibh lear mór cainteoirí nua acu mar thoradh ar an bpolasaí teanga le daichead bliain. Sainmhínítear an nuachainteoir mar dhuine a fhoghlaimíonn an sprioctheanga i gcomhthéacs oideachasúil lasmuigh den bhaile, a shealbhaíonn an teanga go leibhéal ard cumais agus a úsáideann go rialta lasmuigh den seomra ranga í. Is minic gur

beag fáil a bhí ag nuachainteoirí ar an spriocthteanga i gcomhthéacs an bhaile ach gur shealbhaigh siad í trí chláracha tumoideachais, tionscadail athneartaithe nó mar fhoghlaimeoirí fásta. Mar eagraíocht a fheidhmíonn lasmuigh den Ghaeltacht go príomha, is coincheap tábhachtach é coincheap an nuachainteora a bhfuil baint lárnach aige le hobair Fhoras na Gaeilge.

An claochlú sóisialta

Ní mór suntas a thabhairt don chlaochlú sóisialta i gcomhthéacs an obair athneartaithe teanga, agus sa chomhthéacs sin, is cuí aird a tharraingt ar an leabhar *Language Revitalisation and Social Transformation* (2021). Tugann údair an leabhair seo orainn an polasaí teanga a athshamhlú i bhfianaise athruithe sóisialta, eacnamaíocha, teicneolaíochta agus polaitiúla a bhfuil mórthionchar acu ar theangacha mionlaithe ar nós na Gaeilge, agus tarraingíonn siad aird ar cheithre mhórcheist chun treoir a thabhairt dá n-anailís ar an gclaochlú sóisialta agus an t-athneartú teanga:

1. An seachadadh teanga agus claochlú an teaghlaigh: tá nádúr an teaghlaigh athraithe as cuimse agus tugann

meascán de bhaill teaghlaigh agus seirbhísí gairmiúla aire do pháistí anois. Tá impleachtaí móra aige sin don ionchur teangeolaíoch a fhaigheann páistí óga.

2. An tsoghluaiseacht, an pobal agus an úsáid teanga: tá an tsoghluaiseacht ina dlúthchuid de shaol an lae inniu agus tá éagsúlacht sa daonra ar fud an domhain anois, a bhuíochas le hinimirce, eisimirce agus aisimirce ar chúiseanna dearfacha agus diúltacha.
3. An domhandú agus an t-athneartú teanga: tá tionchar ag athruithe eacnamaíocha ar gheilleagar na gcathracha, rud a d'fhéadfadh cainteoirí mionteanga a mhealladh amach as bunphobail na teanga ar thóir oibre.
4. An rialachas agus an próiseas ceaptha polasaí: tá athruithe suntasacha imithe ar struchtúir rialachais ag an leibhéal réigiúnach, mar shampla sa Bhreatain Bheag agus i dTír na mBascach, agus ag an leibhéal trasnáisiúnta, mar shampla san Aontas Eorpach, a bhfuil impleachtaí móra acu do chúrsaí teanga.

Tá na ceisteanna sin ar fad thar a bheith ábhartha do chás na Gaeilge agus don *Treo Straitéiseach* seo.

Stádas na Gaeilge ó dheas

Tugadh aitheantas speisialta don Ghaeilge i mBunreacht 1922 agus bhí polasaí teanga á chur i gcrích go príomha trí ról lárnach a bheith ag an nGaeilge sa chóras oideachais. Beartaíodh ról ar leith a thabhairt don státseirbhís i gcur chun cinn na teanga; go dtí 1974 bhí tuiscint ar an nGaeilge riachtanach le haghaidh post sa státseirbhís agus go dtí 2013 thugtaí marcanna breise d'iarrthóirí a rinne scrúduithe iontrála na státseirbhíse trí mheán na Gaeilge. Tugadh faoi phleanáil chorpais don teanga féin freisin nuair a foilsíodh an Caighdeán Oifigiúil in 1959, caighdeán a chuir an teanga in oiriúint don saol nua-aimseartha as aghaidh a thabhairt ar na malartuithe litrithe agus dúshláin chló agus nuathéarmaíochta, agus foilsiú mhórfhoclóirí Béarla-Gaeilge de Bhaldraithe in 1958, agus Foclóir Gaeilge-Béarla Uí Dhónaill in 1977. In 2003 achtaíodh Acht na dTeangacha Oifigiúla a thug ann do bhunú Oifig an Choimisinéara Teanga agus a chuir an chéad reachtaíocht chuimsitheach do sheirbhísí Gaeilge i bhfeidhm. Achtaíodh reachtaíocht leasaithe, Acht na dTeangacha Oifigiúla (Leasú), in 2021, a bhfuil sé d'aidhm aici

bonn níos láidre a chur faoi sheirbhísí Gaeilge. Leag an tAcht leasaithe 1) go mbeidh 20% d'earcaigh don tseirbhís phoiblí inniúil sa Ghaeilge faoi 31 Nollaig 2030, 2) go gcuirfear gach seirbhís phoiblí sa Ghaeltacht agus don Ghaeltacht ar fáil i nGaeilge, 3) go mbeidh gach oifig phoiblí lonnaithe sa Ghaeltacht ag feidhmiú trí Ghaeilge, 4) go ndéanfar Plean Náisiúnta um Sheirbhísí Poiblí Gaeilge a fhorbairt, 5) go dtiocfaidh córas na gcaighdeán teanga in áit na scéimeanna teanga, agus 6) go mbunófar Coiste Comhairleach reachtúil, a thacóidh le mórspriocanna an achta a bhaint amach. Tosaíodh ag feidhmiú an Achta in 2022.

Maidir leis an nGaeltacht, tugadh aitheantas reachtúil di mar cheantar ar leith nuair a leag Coimisiún na Gaeltachta an teorainn síos in 1926. Ó bunaíodh Roinn na Gaeltachta sa bhliain 1956 tá cúram na Gaeltachta, móide cúram na Gaeilge i gcoitinne, luaite le haireacht nó mar chuid d'aireacht ag leibhéal an Rialtais. Bunaíodh Údarás na Gaeltachta in 1979 a raibh dualgais eacnamaíocha, cultúrtha agus theanga air i leith na Gaeltachta mar cheantar tíreolaíochta. Le 25 bliain anuas, ba é bunú Choimisiún na Gaeltachta in 2000 an príomhléiriú ar thiomantas ar leith do chás na Gaeltachta. D'fhoilsigh an

Coimisiún tuarascáil dhá bhliain ina dhiaidh sin, agus tá a rian ar ar tharla ina dhiaidh sin, go háirithe ar *Ráiteas an Rialtais i leith na Gaeilge* (2006) agus ar *Straitéis 20 Bliain na Gaeilge 2010–30*. Thug an *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* (2007) léargas ar ghéarchéim na Gaeilge mar theanga phobail sa Ghaeltacht agus in 2015 léirigh nuashonrú ar an staidéar sin go raibh cúrsaí teanga sa Ghaeltacht imithe in olcas tuilleadh. In 2018 d'fhoilsigh an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta *Plean Gníomhaíochta 2018–22* bunaithe ar an *Straitéis 20 Bliain* inar luadh gníomhartha sonracha chun leas na Gaeltachta agus na Gaeilge araon.

Tar éis achtú Acht na Gaeltachta in 2012, cuireadh bonn faoin bpleanáil teanga sa Ghaeltacht nuair a roinneadh na ceantair sin idir 26 Limistéar Pleanála Teanga. D'aithin an tAcht freisin tionchar na mbailte a mbíonn muintir na Gaeltachta ag brath orthu maidir le seirbhísí áirithe, na Bailte Seirbhíse Gaeltachta, agus chruthaigh sé deis do cheantair lasmuigh den Ghaeltacht stádas oifigiúil teangeolaíoch a bhaint amach mar Líonra Gaeilge. Ag tús thréimhse an *Treo Straitéisigh* seo, bhí trí cheantar aitheanta mar Líonra Gaeilge ó dheas agus dhá

cheann ó thuaidh. Tugadh saindualgais bhreise d'Fhoras na Gaeilge faoin acht an próiseas pleanála teanga sna Bailte Seirbhíse Gaeltachta taobh amuigh den Ghaeltacht, agus sna Líonraí Gaeilge a riar.

Stádas na Gaeilge ó thuaidh

Nuair a bunaíodh Tuaisceart Éireann in 1921 bhí pobail labhartha Gaeilge fós ann agus mhair cainteoirí dúchais i gceantair scáinte Ghaeltachta go dtí deireadh na 1960í. Cuireadh cor suntasach i scéal na Gaeilge ó thuaidh i ndeireadh na 1960í nuair a bunaíodh pobal Bhóthar Seoighe in iarthar Bhéal Feirste. Tháinig borradh suntasach faoi fhás na Gaelscolaíochta ón uair sin i leith go dtí gur síníodh Comhaontú Aoine an Chéasta in 1998. Sa lá atá inniu ann tá pobal na Gaeilge bunaithe ar fhoghlaimeoirí, go leor díobh a thug an Ghaeilge ar aghaidh go dtí an chéad ghlúin eile. San áireamh i bpobal labhartha na Gaeilge ó thuaidh chomh maith, tá daltaí atá ag fáil oideachais trí mheán na Gaeilge ag an mbun agus iar-bhunleibhéal. Mar an gcéanna leis an scéal ó dheas, tá an teanga ag brath ar an gcóras oideachais sa chuid is mó de le pobal cainteoirí a chruthú. In 1989 a bunaíodh eagraíocht

le maoiniú stáit – Iontaobhas Ultach – leis an teanga a chur chun cinn sa phobal uile, is é sin le rá le freagrachtaí freisin freastal ar dhaoine nach náisiúnaithe iad.

Ag eascairt ó Chomhaontú Aoine an Chéasta in 1998, cuireadh bonn seasmhach, státurraithe faoin nGaelscolaíocht ó thuaidh nuair a bunaíodh Comhairle na Gaelscolaíochta agus Iontaobhas na Gaelscolaíochta. Arís, ba léiriú é sin ar a lárnaí is atá an córas Gaeloideachais d'fhorbairt na Gaeilge i dTuaisceart Éireann. In 2001 ghlac rialtas na Breataine leis an gCairt Eorpach um Theangacha Réigiúnacha nó Mionlaigh a chuir dualgais áirithe air i leith na Gaeilge agus na hUltaise. Forbraíodh stádas dlíthiúil na teanga ó thuaidh tuilleadh nuair a d'achtaigh rialtas na Breataine an tAcht Féiniúlachta agus Teanga (Tuaisceart Éireann) in 2022. Reachtaíocht shuntasach a bhí ann, a leag amach na príomhfhorálacha seo a leanas: 1) go n-aistarraingeofar an tAcht um Riar an Chirt (Teanga) (Éire) 1737, a chuir cosc ar úsáid na Gaeilge sa chúirt; 2) go dtabharfar stádas oifigiúil sa dlí don Ghaeilge agus don Ultais; 3) go gceapfar beirt Choimisinéirí, duine amháin don Ghaeilge agus duine eile don Ultais agus don traidisiún Briotanach-Ultach; 4) go leagfaidh Coimisinéir na Gaeilge amach

caighdeáin dea-chleachtais faoi úsáid na Gaeilge sa státchóras; 5) go mbeidh aird chuí ag gach comhlacht poiblí ar na caighdeáin dea-chleachtais agus go n-ullmhóidh siad plean ina léireofar conas a chomhlíonfar iad; agus 6) go mbunófar Oifig um Fhéiniúlacht agus Léiriú Cultúrtha.

Bhí an tacaíocht a thug Foras na Gaeilge ó 1999 ar aghaidh an-tábhachtach d'fhorbairt na Gaeilge ó thuaidh. Mar shampla, tá tacaíocht leanúnach tugtha againn don dá Chultúrlann i mBéal Feirste agus i nDoire agus go stairiúil d'éascaíomar an phleanáil teanga sa phobal go suntasach tríd an Scéim Pobal Gaeilge agus an Scéim Raidió Pobail. An fhorbairt is déanaí go bhfuil múnla an Líonra Gaeilge, mar a leagadh amach é in Acht na Gaeltachta 2012, leathnaithe ag Foras na Gaeilge go dtí an Tuaisceart agus bhí an stádas sin ag dhá cheantar ag tús an *Treo Straitéisigh* seo.

Treochtaí reatha sa dá dhlínse

Tá dearcadh dearfach ag an bpobal i leith na Gaeilge sa dá dhlínse, agus is bonn tacaíochta ríthábhachtach é sin don pholasaí teanga. Sa saothar mórthaighde a choimisiúnaíomar in 2015, léirigh 67% den phobal ó dheas agus 45% den phobal

ó thuaidh tuairim dhearfach i leith na Gaeilge agus as na daoine a léirigh tuairim ina taobh bhí móramh sa dá dhlínse i bhfabhar an teanga a mhúineadh do pháistí. Thairis sin léiríonn torthaí na ndaonáireamh a rinne an Phríomh-Oifig Staidrimh in 2022 agus Gníomhaireacht Thuaisceart Éireann um Staidreamh agus um Thaighde in 2021 go bhfuil eolas ar an nGaeilge ag 40% den phobal ó dheas agus ag 12% ó thuaidh. Maidir le minicíocht úsáide, dúirt 115,065 (2.3%) freagróir ar dhaonáireamh 2022 ó dheas go labhraíonn siad an Ghaeilge go seachtainiúil taobh amuigh den chóras oideachais agus dúirt 71,968 (1.4%) go labhraíonn siad í go laethúil taobh istigh agus taobh amuigh den chóras oideachais. Ó thuaidh, shonraigh 228,600 (12.4%) freagróir ar dhaonáireamh 2021 go raibh eolas áirithe ar an nGaeilge acu agus thuairisc 6,000 duine (0.3%) den daonra gurbh í an Ghaeilge a bpríomhtheanga.

Ceann de na rudaí is mó a léiríonn tiomantas an phobail don teanga ar fud an oileáin ná an fhorbairt ar earnáil na Gaelscolaíochta le 40 bliain anuas. In 1972 ní raibh ach 11 bunscoil agus 5 iar-bhunscoil lán-Ghaeilge ann; in 2021 bhí 188 bunscoil agus 52 iar-bhunscoil ann agus bíonn an t-éileamh ar

an nGaeloideachas i gcónaí chun tosaigh go mór ar an soláthar. Mar shampla, sa mhórshuirbhé ar dhearcadh an phobail ar an nGaeilge, chuir beagnach ceathrú na bhfreagróirí (23%) ó dheas in iúl go smaoineoidís ar pháiste a chur go bunscoil lán-Ghaeilge nó go ndéanfaidís amhlaidh dá mbeadh Gaelscoil in aice baile.

Is é an dúshlán sna blianta amach romhainn le linn thréimhse an *Treo Straitéisigh* seo tógáil ar na forbairtí seo agus tionscnaimh eile fós a thabhairt chun cinn le coinneáil bord ar bord leis an éileamh leanúnach ar an nGaeilge agus an spéis mhór atá ag an bpobal inti.

MÓRCHUSPÓIRÍ STRAITÉISEACHA

Is doiciméad ardleibhéal é an *Treo Straitéiseach* seo a leagann amach na mórchuspóirí atá ag Foras na Gaeilge mar eagraíocht agus a chlúdaíonn na réimsí den saol atá aitheanta againne mar thosaíochtaí chun an Ghaeilge a chur chun cinn ar fud an oileáin. Is ar an *Treo Straitéiseach* a bhunófar an chéad Phlean Corparáideach eile agus na Pleananna Gnó bliantúla as seo go 2030 agus mar sin is bunchloch faoi phleanáil chorparáideach agus straitéiseach na heagraíochta é.

Tá ceithre mhórchuspóir straitéiseacha sa *Treo Straitéiseach* a chuimsíonn obair uile Fhoras na Gaeilge. Baineann an chéad trí mhórchuspóir le hobair sheachtrach na heagraíochta sa phobal: Cumas Teanga, Úsáid Teanga agus Dearcadh Teanga. Tá na cuspóirí sin ag teacht le prionsabail na pleanála teanga a aithníonn an gá le bearta éagsúla idirghabhála chun tacú le mionteanga ar nós na Gaeilge Is le gnóthaí inmheánacha na heagraíochta a bhaineann an ceathrú ceann, is é sin rialachas. Aithníonn sé sin an gá le dea-rialachas a chinntiú chun gur féidir an obair eile a dhéanamh go héifeachtach.

MÓRCHUSPÓIR STRAITÉISEACH 1: CUMAS TEANGA

Is é an cumas bunchloch na pleanála teanga, mar gan inniúlacht sa Ghaeilge a bheith ag dóthain daoine, ní féidir cur le deiseanna úsáide sa tsochaí. Cuimsíonn an mórchuspóir seo an córas oideachais, deiseanna eile foghlama agus na hacmhainní teanga a thacaíonn le foghlaim agus sealbhú na Gaeilge chun gur féidir í a úsáid ag gach leibhéal sa tsochaí. Baineann barrthábhacht leis an teicneolaíocht dhigiteach chun an pobal a chumasú sa Ghaeilge agus mar sin, leagtar béim ar leith ar an ngné sin sa mhórchuspóir seo agus go deimhin sa *Treo Straitéiseach* ar fad.

1.1 Oideachas

Chun an pobal a chumasú sa Ghaeilge, is gá a chinntiú go bhfuil soláthar cuí agus inrochtana ar fáil ag gach leibhéal den chóras oideachais, ón réamhscolaíocht go dtí an ollscolaíocht. San áireamh ansin tá na scoileanna a fheidhmíonn trí mheán an Bhéarla – cnámh droma an chórais oideachais sa dá dhlínse toisc go bhfreastalaíonn siad ar fhormhór an phobail – chomh

maith le Gaelscoileanna/Gaelcholáistí agus scoileanna Gaeltachta. Tá feidhm reachtúil ag Foras na Gaeilge tacú le múineadh na Gaeilge agus le hoideachas trí mheán na Gaeilge agus mar sin, déanfaimid sraith moltaí sa *Treo Straitéiseach* seo chun an dá ghné sin a threisiú. Sa bhreis ar an oideachas foirmeálta i gcomhthéacs institiúideach, baineann tábhacht ar leith le foghlaim na Gaeilge i measc daoine fásta agus mar sin, cuimsíonn an mórchuspóir seo an ghné sin chomh maith.

1.1.1 Réamhscolaíocht, naíolanna agus cúram lae

Tá nádúr na sochaí athraithe as cuimse le glúin anuas agus san áireamh ansin tharla claochlú i saol an teaghlaigh chomh maith. Agus níos mó tuismitheoirí nó caomhnóirí ná riamh páirteach sa lucht saothair, tá géarghá le tuilleadh áiseanna gairmiúla a dhéanfadh cúram de pháistí in aois réamhscoile – naíonraí, naíolanna agus cúram lae go ginearálta. Teastaíonn athrú ó bhonn anseo mar tá an t-oideachas luathóige ag brath go hiomlán ar an earnáil phríobháideach faoi láthair agus níl cúram á dhéanamh de riachtanais páistí a bhfuil Gaeilge acu mar theanga teaghlaigh nó ar mian le

tuismitheoirí/caomhnóirí cur lena gcumas sa teanga. Is bunchloch don Ghaelscolaíocht atá i gceist anseo, agus is seirbhís riachtanach é an cúram leanaí trí Ghaeilge le haghaidh tuismitheoirí atá ag tógáil a gclainne le Gaeilge. Gan infheistíocht chuí ag leibhéal na réamhscolaíochta/an chúraim luathóige, ní féidir spriocanna fáis maidir leis na scoileanna lán-Ghaeilge a bhaint amach. Faoi láthair, cuimsíonn réimsí freagrachta na Ceanneagraíochta Gaeloideachas an réamhscolaíocht ach ní leor na hacmhainní atá ar fáil di chun an earnáil a fhás go straitéiseach.

Tá tús curtha ag an Roinn Leanaí, Comhionannais, Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige ó dheas le tiomsú plean cuimsitheach Gaeilge don luathóige agus tá súil ag Foras na Gaeilge tacú le feidhmiú an phlean sin. Le linn na tréimhse straitéisí seo, beidh Foras na Gaeilge ag iarraidh go mbeidh i bhfad níos mó infheistíochta sa réimse seo chun bonn níos láidre a chur faoin tumoideachas, bíodh sin tríd an gCeanneagraíocht Gaeloideachas nó struchtúr cuí eile.

Mar chéad chéim i dtreo soláthar níos fearr, úsáidfimid an próiseas pleanála teanga chun tacú le bunú naíolainne i ngach Baile Seirbhíse Gaeltachta agus Líonra Gaeilge le linn

thréimhse an *Treo Straitéisigh* seo. Beidh infheistíocht chaipitil de dhíth chuige sin sna ceantair phleanála teanga, agus tacaíocht bhreise do na grúpaí pobail atá ag stiúradh fheidhmiú na bpleananna teanga. Beidh acmhainní breise ag teastáil, go háirithe in oiliúint agus i gcumasú foirne. Chomh maith leis sin, molfaimid gur gá struchtúr níos inbhuanaithí san earnáil seo agus gur cheart foghlaim ón dea-chleachtas i dtíortha eile, mar shampla Albain áit a bhfuil bonn níos láidre faoin réamhscolaíocht trí mheán na Gaeilge toisc í a bheith faoi chúram na n-údarás áitiúil.

1.1.2 Scoileanna Béarla

Tá ról fíorthábhachtach ag na scoileanna Béarla ó dheas le cinntiú go mbeidh deis ag gach dalta an Ghaeilge a fhoghlaim agus go gcuirfear eolas faoi sheasamh na teanga sa tsochaí ina láthair ar fáil dóibh. Ba cheart go dtacódh an t-eolas teangeolaíoch agus sochtheangeolaíoch sin le dearcadh níos dearfaí i leith na Gaeilge i measc na ndaltaí féin agus a dtuismitheoirí/caomhnóirí, rud atá riachtanach mar thacaíocht níos leithne do pholasaí Gaeilge Rialtas na hÉireann. Cé nach nglacann ach mionlach an-bheag daltaí ó

thuaidh an Ghaeilge mar ábhar scoile ag an dara leibhéal, tá rochtain níos leithne ar an teanga riachtanach chun tuilleadh daoine a chumasú inti agus chun feasacht níos láidre ina leith a chothú.

Creideann Foras na Gaeilge go bhfuil díobháil as cuimse déanta ag an gcóras díolúintí do stádas na Gaeilge mar chroí-ábhar i gcóras Rialtas na hÉireann. Lena bhfuil de bhorradh tagtha faoi líon na ndaltaí a mbronntar díolúintí ón nGaeilge orthu, tá an baol ann go mbrúfaidh an cur chuige seo an Ghaeilge roghnach chun cinn agus go mbainfear an bonn de cheann de na tacaíochtaí stáit is tábhachtaí dá bhfuil ann. Leanfaidh Foras na Gaeilge de bheith ag tacú leis an Roinn Oideachais ó dheas chun teacht ar bhealaí chun an damáiste a dhéanann an córas seo a íoslaghdú agus leanfaimid de bheith ag cur comhairle ar an Roinn chun tacaíocht bhreise leis an nGaeilge a thabhairt do dhaltaí i scoileanna Béarla. Déanfar sin, mar shampla, trí thuilleadh infheistíochta i dtionscadail ar nós Gaelbhratach agus Scoil Spreagtha.

Aithníonn Foras na Gaeilge gur gá feabhas a chur ar chaighdeán Gaeilge roinnt múinteoirí, mar atá aitheanta i dtuarascálacha Phríomh-Chigire na Roinne Oideachais ó dheas

le 10 mbliana anuas agus i dtuarascálacha éagsúla taighde. Cur chuige córasach a theastaíonn anseo, a chuimseoidh oiliúint múinteoirí sa chóras tríú leibhéil agus forbairt ghairmiúil leanúnach. Tacaímid le moladh *Languages Connect* go gcuirfí caighdeáin Chomhchreat Tagartha na hEorpa um Theangacha i bhfeidhm sna hollscoileanna ionas gur féidir a dhearbhú go mbeidh dóthain Gaeilge ag múinteoirí nuacháilithe chun clárú leis an gComhairle Mhúinteoireachta. Chuige sin, leanfaimid de bheith ag tacú le Gael Linn mar Cheanneagraíocht a thacaíonn leis an nGréasán do Mhúinteoirí Gaeilge agus oibreoimid i bpáirt leis an earnáil tríú leibhéil chun deiseanna forbartha a thapú a chuirfidh feabhas ar chaighdeán na Gaeilge (féach 1.1.4 thíos).

1.1.3 Gaelscolaíocht

Is léir go bhfuil ag éirí go maith leis an nGaelscolaíocht ó thaobh an tsealbhaithe teanga de agus mar sin is ceart féachaint ar an earnáil mar bhonn barrthábhachtach chun tacú le forbairt pobal Gaeilge ar fud an oileáin. Tá fás na hearnála ina stad le blianta sa dá dhlínse, áfach, agus baineann dúshláin mhóra le haistriú daltaí ón leibhéal bunscoile go dtí

an leibhéal iar-bhunscoile. Is mórimní é an soláthar lag Gaelscolaíochta ó dheas, go háirithe nuair a fhéachtar ar chomhthéacsanna sochtheangeolaíochta atá réasúnta cosúil le hÉirinn ar nós na Breataine Bige agus Thír na mBascach, áit a bhfuil sciar i bhfad níos airde páistí páirteach sa chóras tumoideachais. Idir 2012-2022 níor bunaíodh ach 10 ngaelscoil nua i ndlínse Rialtas na hÉireann agus idir 2008 agus 2024 níor tháinig ach 12 scoil nua ar an bhfód. Tá fás *ad hoc* ag tarlú in áiteanna ach tá daonra na mbunscoileanna agus na n-iar-bhunscoileanna ag titim agus theip ar an sprioc i gclár Rialtas na hÉireann (2020) go ndéanfaí líon na ndaltaí tumoideachais a dhúbailt le linn shaolré an rialtais sin. Ag cur san áireamh go léiríonn suirbhéanna éagsúla go mbeadh tuismitheoirí/caomhnóirí sásta a gcuid páistí chuig soláthar Gaeloideachais ach é sin a bheith ar fáil, Is mithid tabhairt faoi na dúshláin struchtúrtha, spriocanna uaillmhianacha a leagan síos agus acmhainní cuí a sholáthar chun go mbeidh an soláthar Gaeloideachais sa dá dhlínse, níos gaire do chomhthéacsanna comhchosúla eile. Mar chuid de sin, is gá múnla nua chun tacú le scoileanna ó dheas atá ag iarraidh aistriú ó bheith ina scoileanna Béarla go Gaelscoileanna.

Aithníonn Foras na Gaeilge go bhfuil an Polasaí don Oideachas Lán-Ghaeilge, tionscnamh nua de chuid Rialtas na hÉireann faoin tumoideachas lasmuigh den Ghaeltacht, ar na bacáin agus an *Treo Straitéiseach* seo á scríobh. Sa tréimhse straitéiseach seo romhainn treiseoimid ar ár ról comhairleach chun a chinntiú go gcuirfear an polasaí sin i bhfeidhm agus go rachfar i ngleic le heaspa fáis na Gaelscolaíochta.

Laistigh d'earnáil na Gaelscolaíochta féin, aithníonn Foras na Gaeilge an géarghá atá le tuilleadh acmhainní chun tacú le sealbhú na Gaeilge sa seomra ranga. Chuige sin, áiteoimid go ndéanfar breis infheistíochta i raon níos leithne acmhainní, idir leabhair agus acmhainní idirghníomhacha, ag teacht i dtír ar an teicneolaíocht dhigiteach. Beimid ag iarraidh tacú leis an Roinn Oideachais ó dheas tuilleadh infheistíochta a dhéanamh sa scéim OIDE a chuimsíonn Forbairt Chomhtháite Ábhair agus Teanga (FCÁT), cur chuige ar féidir é a úsáid sa chóras Gaeloideachais agus sna scoileanna Béarla araon chun cur le cumas daltaí sa Ghaeilge.

Aithnímid chomh maith an gá le tacú le páistí sa chóras lán-Ghaeilge a bhfuil riachtanais speisialta oideachais acu. Tacóimid leis an gCeanneagraíocht Gaeloideachas lena cuid

oibre sa réimse seo, agus cinnteoimid go gcuirfear í sin san áireamh i gcur i bhfeidhm an *Phlean Dhigitigh don Ghaeilge* (2022). Maidir le gníomhaíochtaí seachscoile, leanfaimid lenár n-infheistíocht i gcampaí samhraidh, i gclubanna óige agus in ócáidí agus imeachtaí neamhfhoirmeálta eile a bhfuil sé d'aidhm acu cur le cumas páistí scoile sa Ghaeilge lasmuigh den seomra ranga.

1.1.4 Ollscolaíocht

Baineann tábhacht ar leith leis na hollscoileanna i bhfianaise sprioc reachtúil Rialtas na hÉireann go mbeadh an Ghaeilge ar a dtoil ag 20% de dhaoine a earcaítear chuig an tseirbhís phoiblí, agus i gcomhthéacs reachtaíochta nua faoin nGaeilge a bheith i bhfeidhm ó thuaidh. Sa dá chás, beidh gá le tuilleadh céimithe a bhfuil ardscileanna Gaeilge acu chun freastal ar an éileamh ar sholáthar seirbhísí Gaeilge lena n-áirítear poist riaracháin, róil bhainistíochta agus sainseirbhísí aistriúcháin agus teicniúla. Seachas bunchéimeanna BA sa Ghaeilge féin agus roghanna teoranta eile (in Ollscoil na Gaillimhe den chuid is mó), is beag oideachas ollscoile trí mheán na Gaeilge atá ar fáil. Tá géarghá le dul i ngleic leis seo mar chuid de straitéis

níos leithne chun an Ghaeilge a fhorbairt ag gach leibhéal den chóras oideachais.

Cuireann Foras na Gaeilge fáilte roimh chóras na micrichreidmheasanna atá forbartha ag Cumann Ollscoileanna Éireann chun cúrsaí gearra, creidiúnaithe a sholáthar le freastal ar riachtanais foghlaimeoirí agus gnólachtaí. Cuireann micrichreidmheasanna deiseanna foghlama ar fáil atá solúbtha, inrochtana agus soláimhsithe mar bhealach chun scileanna nua a shealbhú nó athoiliúint a dhéanamh. Tá roinnt modúil ollscoile i nGaeilge ar fáil a bhféadfadh scoláirí agus/nó daoine gairmiúla clárú dóibh ach is gá tuilleadh roghanna a sholáthar agus margaíocht níos éifeachtaí a dhéanamh orthu go córasach. Mar chuid de seo, d’fhéadfaí modúl micrichreidmheasa a chur ar fáil go náisiúnta faoin bhfeasacht teanga dírithe ar an earnáil phoiblí i bhfianaise na reachtaíochta nua. Ba thairbheach dá dtabharfaí rogha uilíoch do scoláirí ollscoile ar fud an Deiscirt modúl amháin Gaeilge (5 ECTS) a roghnú in aghaidh na bliana, beag beann ar an gcéim atá á déanamh acu. Chomh maith leis sin, bhainfeadh tairbhe as cuimse le seimeastar Gaeltachta agus socrúchán oibre trí mheán na Gaeilge a bheith ar fáil do gach scoláire Gaeilge tríú

leibhéal chun cur lena gcumas Gaeilge agus lena dtaithí ghairmiúil araon.

Mar chuid den fhorbairt seo, aithnímid chomh maith gur gá cur go mór leis na roghanna ETIM (Eolaíocht, Teicneolaíocht, Innealtóireacht agus Matamaitic) atá ar fáil trí Ghaeilge, go háirithe i bhfianaise na ndeacrachtaí a bhíonn ag scoileanna lán-Ghaeilge teacht ar mhúinteoirí eolaíochta a bhfuil Gaeilge acu. Mar thús, beidh Foras na Gaeilge ag iarraidh dul i bhfeidhm ar sholáthróirí chun tacú leo soláthar teoranta a chur ar fáil ar bonn incriminteach ag leibhéal fochéime in institiúid amháin agus/nó tuilleadh scoláireachtaí a thabhairt do scoláirí atá cáilithe cheana in ábhair ETIM agus ar mian leo cúrsaí iarchéime in oideachas trí mheán na Gaeilge a dhéanamh.

Aithníonn Foras na Gaeilge go bhfuil ról aige dul i bhfeidhm ar Chumann Ollscoileanna Éireann agus ar na hollscoileanna féin maidir le soláthar cúrsaí agus tacaíochtaí eile trí mheán na Gaeilge mar chuid de straitéis náisiúnta chun an sprioc 20% d’earcaigh sa tseirbhís phoiblí a bhaint amach. Tapóimid an deis sin le linn na tréimhse straitéisí seo.

1.1.5 Foghlaimeoirí fásta

Chomh maith leis an oideachas foirmeálta, aithníonn Foras na Gaeilge go mbaineann barrthábhacht le deiseanna eile foghlama do dhaoine fásta a chuimseoidh roghanna éagsúla idir chiorcail chomhrá agus chúrsaí saindeartha creidiúnaithe. Is fada aitheantas suntasach á thabhairt d'fhoghlaimeoirí fásta sa Bhreatain Bheag mar chuid den straitéis *Cymraeg 2050* a bhfuil sé d'aidhm aici milliún cainteoir a bhaint amach faoi 2050. Aithnítear i gcomhthéacsanna éagsúla mionteangacha gur mór an bhearna a bhíonn idir aois fágála na scoile agus an chéad teagmháil eile leis an teanga, suas le 10 mbliana go minic, agus léiríonn staitisticí daonáirimh sa dá dhlínse in Éirinn go dtiteann an cumas Gaeilge le linn na 20í tar éis do dhaoine an scoil a fhágáil. Chun dul i ngleic leis an mbearna sin sa Bhreatain Bheag, cruthaíodh córas náisiúnta cúrsaí creidiúnaithe, *Dysgu Cymraeg*, a bhfuil tacaíocht shuntasach rialtais agus suíomh idirlín lárnach aige agus acmhainní caighdeánacha teagaisc agus tacaíochta ag gabháil leis. In Éirinn, bíonn soláthróirí éagsúla idir ollscoileanna agus ghnólachtaí príobháideacha in iomaíocht le chéile agus is deacair don fhoghlaimeoir teacht ar eolas go lárnach faoi na

roghanna atá ar fáil agus bíonn éagsúlacht san ábhar teagaisc ó chúrsa go chéile chomh maith.

Aithníonn Foras na Gaeilge an tábhacht a bhaineann le soláthar comónta cúrsaí agus deiseanna foghlama a thairiscint d’fhoghlaimeoirí fásta mar dhlúthchuid de straitéis chun cur le cumas Gaeilge an phobail. Creidimid chomh maith gur cheart d’aon siollabas dá leithéid tarraingt ar shaibhreas na gcanúintí Gaeltachta agus rogha leathan stíleanna agus réimsí teanga a chur os comhair an fhoghlaimeora. Le linn na tréimhse straitéisí seo, beidh sé ina chabhair taighde a dhéanamh faoin soláthar reatha a chuimseoidh mionscagadh ar na roghanna éagsúla cúrsaí, an costas a bhíonn orthu, na siollabais agus na hacmhainní teagaisc a ghabhann leo agus tuairimí na soláthróirí agus na bhfoghlaimeoirí fásta araon. Bheadh taighde dá leithéid ina réamhchéim do chomhordú níos fearr ar a bhfuil á thairiscint, ionas gur féidir córas náisiúnta creidiúnaithe caighdeánach foghlama do dhaoine fásta a bhunú amach anseo.

Mar chuid den soláthar do dhaoine fásta, ní mór daoine nach de bhunadh na hÉireann iad a chur san áireamh chomh maith. Tá c. 13% den daonra sa dá dhlínse nár tháinig ar an saol ar an

oileán, agus tá baol ann nach mbeidh teacht acu ar an nGaeilge i bhfianaise bacanna breise ar nós na díolúine ón nGaeilge ó dheas, nó toisc go gcreidtear go hearráideach nach mbaineann an Ghaeilge leo go cultúrtha. Ó dheas, tá cuid mhaith den soláthar reatha do ghlantosaitheoirí bunaithe ar an tuiscint gur daoine iad na foghlaimeoirí a bhfuil roinnt Gaeilge acu cheana ach tá géarghá le cúrsaí feasachta faoin nGaeilge a bheadh dírithe ar inimircigh chomh maith le tuilleadh cúrsaí saindeartha sa Ghaeilge féin. Le linn na tréimhsí straitéisí seo, tacóidh Foras na Gaeilge le taighde faoin spreagadh a bhíonn ag inimircigh tabhairt faoin nGaeilge agus iarrfaimid tuilleadh acmhainní chun forbairt chórasach a dhéanamh ar an réimse oibre seo mar chuid de straitéis náisiúnta d’fhoghlaimeoirí fásta.

1.2 Acmhainní teanga

Tá forbairt téarmaíochta agus foclóirí luaite go sonrach i bhfeidhmeanna Fhoras na Gaeilge mar a leagtar amach san Acht um Chomhaontú na Breataine-na hÉireann, 1999 iad. Ó bunaíodh sinn, táimid ag aithint na tábhachta a bhaineann leis

an bpleanáil chorpais, acmhainní foclóra agus téarmaíochta a fhorbairt, a chuirfidh ar chumas an phobail gach gné den saol comhaimseartha, réimsí teicniúla san áireamh, a phlé trí mheán na Gaeilge. Chuige sin, tá infheistíocht mhór déanta againn san fhoclóireacht agus sa téarmaíocht le 25 bliain anuas agus bímid lánpháirteach sa phlé faoi úsáid acmhainní teanga in institiúidí an Aontais Eorpaigh ó tugadh stádas iomlán mar theanga oifigiúil oibre don Ghaeilge iontu. D'athraigh an cinneadh sin seasamh na Gaeilge ó bhonn agus cé go mbaineann dúshláin fós le hoiliúint aistritheoirí agus go háirithe ateangairí, tá deiseanna fostaíochta den scoth ar fáil in Éirinn agus thar lear do chéimithe cumasacha a bhfuil ardchaighdeán Gaeilge acu. Bonn ar aon leis an athrú stádais sin, tá obair leanúnach déanta againn chun tacú le gairm an aistriúcháin d'fhonn ardchaighdeán a chinntiú san earnáil.

1.2.1 Forbairt na foclóireachta agus na téarmaíochta

Cé go bhfuil obair mhór déanta againn ar an bhfoclóireacht agus ar an téarmaíocht go háirithe le 10 mbliana anuas, aithníonn Foras na Gaeilge go bhfuil forbairt leanúnach de

dhíth tar éis 2027. Beidh dhá mhórfhoclóir nua (Gaeilge-Béarla agus Gaeilge-Gaeilge) ar an bhfód faoi dheireadh na bliana sin, ach ní bheidh siad ar chomh-mhéid lena bhfuil ar fáil cheana de dheasca easpa acmhainní. Ní hé 2027 deireadh na hoibre foclóireachta, ach clochmhíle eile ar aistear níos faide a mbeidh tuilleadh infheistíochta de dhíth leis an gceann scríbe a bhaint amach. Is gá tuilleadh acmhainní, ar nós foclóir Gaeilge-Fraincise mar shampla, chun freastal ar an líon mór scoláirí atá i mbun staidéir ar an dá theanga sa chóras oideachais. I bpáirt leis an dá rialtas agus le páirtithe acadúla, oibreoidh Foras na Gaeilge i dtréimhse an *Treo Straitéisigh* seo i dtreo aonad buan foclóireachta agus téarmaíochta a bhunú mar shlánchuid d'obair na heagraíochta a mbeidh croímhaoiniú leanúnach ar fáil dó go fadtéarmach. Chomh maith leis sin, leanaimid orainn ag cur leis na tairgí foclóireachta agus téarmaíochta atá againn, agus déanfaimid tuilleadh margaíochta ar na hacmhainní teanga atá ag fáil cheana – Foclóir.ie agus Teanglann.ie go príomha – le cinntiú go dtreisíonn siad cumas labhartha agus scríofa Gaeilge an phobail.

1.2.2 Forbairt earnáil an aistriúcháin

Tá an-éileamh ar an Séala Creidiúnaithe d'Aistritheoirí ó bhunaigh Foras na Gaeilge in 2006 é. Leanfaimid orainn de bheith ag soláthar an tséala sin agus an tSéala nua Creidiúnaithe d'Eagarthóirí. Aithnímid go bhfuil bearnaí eile san earnáil, mar shampla san eagarthóireacht liteartha agus i dtaca le fógraíocht mar thoradh ar Acht na dTeangacha Oifigiúla (Leasú) 2021, agus tapóimid gach deis tuilleadh acmhainní a chur i dtreo na spriocanna sin. Le linn na tréimhse straitéisí seo, rachaimid i gcomhpháirt le hOifig an Choimisinéara Teanga chun tacú le forbairt earnála fógraíochta trí mheán na Gaeilge a bheidh in ann freastal ar fhorálacha an achta nua.

1.2.2 Teicneolaíocht dhigiteach

Aithníonn Foras na Gaeilge na deiseanna móra don teanga a eascraíonn ó fhorbairt sa teicneolaíocht dhigiteach le blianta beaga anuas, go háirithe i dtaca leis an intleacht shaorga, mar atá leagtha amach sa *Phlean Digiteach don Ghaeilge*. Cuimsíonn na deiseanna sin foghlaim agus saibhriú na Gaeilge agus soláthar seirbhísí agus meáin idirghníomhacha an stáit

agus na hearnála príobháidí agus deonaí. Tá impleachtaí ollmhóra ag forbairt na teicneolaíochta d’earnálacha an aistriúcháin agus na hateangaireachta araon, réimsí a bhfuil cúram barrthábhachtach ar Fhoras na Gaeilge ina leith tríd an bpleanáil chorpais. Aithnímid chomh maith go mbeidh impleachtaí suntasach ag infheistíocht sa réimse digiteach do dhaoine faoi mhíchumas agus tapóimid an deis an ghné sin a fhorbairt mar chuid dár dtiomantas don éagsúlacht agus don chomhionannas. Beidh comhordú na hoibre seo agus feasacht ina leith mar phríomhthosaíochtaí d’Fhoras na Gaeilge le linn na tréimhse straitéisí seo.

Mar sin, cuirfimid béim ar fheidhmiú an *Phlean Dhigitigh don Ghaeilge* agus tabharfaimid tús áite don infheistíocht i gcorpais scríofa agus labhartha na Gaeilge ionas go mbeifear in ann tuilleadh forbartha a dhéanamh ar sheirbhísí ar nós sintéis chainte, aithint chainte agus meaisínaistriúchán. Mar chuid de sin, molfaimid go dtabharfar aitheantas cuí do shaibhreas na Gaeilge, do na canúintí Gaeltachta agus do stíleanna éagsúla cainte agus scríbhneoireachta. Le linn na tréimhse straitéisí seo, fiosróimid an féidearthachtaí a bhaineann le aonad teicneolaíochta a bhunú i bhForas na

Gaeilge a ghlacfadh cúram straitéiseach d'fhorbairt an réimse seo amach anseo, i bpáirt le páirtithe acadúla a bhfuil an saineolas cuí acu. Leagfaimid béim ar fhorbairt chorpais na Gaeilge trí scoláireachtaí a thairiscint do dhaoine a bhfuil saineolas sa ríomheolaíocht agus/nó sa Ghaeilge acu.

MÓRCHUSPÓIR STRAITÉISEACH 2: ÚSÁID TEANGA

Tá cur chun cinn na Gaeilge agus spreagadh úsáid na teanga ar na príomhfheidhmeanna atá ag Foras na Gaeilge agus mar sin caithimid go leor acmhainní le cur i gcrích an mhórchuspóra seo i gcomhpháirt le grúpaí Gaeilge, le Ceanneagraíochtaí agus le deontaithe. Cheana féin, caitear cuid shuntasach de bhuiséad na heagraíochta ar an bpleanáil teanga a bhfuil sé d'aidhm aici cur le húsáid na Gaeilge i bpobail éagsúla sa dá dhlínse. San áireamh ansin, tá cothú nuachainteoirí, daoine nár tógadh leis an nGaeilge ach ar mian leo a gcuid féin a dhéanamh den teanga agus iompú ó bheith ina bhfoghlaimeoirí go bheith ina gcainteoirí gníomhacha. Déanaimid infheistíocht mhór sna meáin chumarsáide agus san fhoilsitheoireacht chomh maith chun cur le líon na ndaoine a úsáideann ábhar meán i nGaeilge agus chun an léitheoireacht a spreagadh. Arís eile, beidh ról barrthábhachtach ag an teicneolaíocht i bhfeidhmiú an mhórchuspóra seo, idir sholáthar seirbhísí idirghníomhacha Gaeilge sna ceantair

pleanála teanga agus fhorbairt na meán digiteach agus na foilsitheoireachta digití.

2.1 Pleanáil teanga sa phobal

Mar a míníodh sa réamhrá, is éard is brí leis an bpleanáil teanga an idirghabháil a dhéanann an stát chun tacú leis an nGaeilge i réimsí éagsúla úsáide, oideachais agus stádais. Déantar sin ó dheas tríd an bpróiseas pleanála teanga a sheol Rialtas na hÉireann in 2012 mar thoradh ar Acht na Gaeltachta agus tá Foras na Gaeilge ag tacú leis ó shin i leith. Ag aithint an dea-chleachtais a bhaineann leis an bpleanáil teanga, tá an cur chuige céanna in úsáid ag Foras na Gaeilge ó thuaidh. Tá trí leibhéal thíreolaíocha sa phróiseas sin ó dheas: Limistéir Pleanála Teanga Gaeltachta, Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus Líonraí Gaeilge. Glacann Údarás na Gaeltachta cúram de na Limistéir Pleanála Teanga Gaeltachta agus trí cinn de na Bailte Seirbhíse Gaeltachta atá suite sa Ghaeltacht, agus tá Foras na Gaeilge freagrach as tacú leis an obair sna Bailte Seirbhíse Gaeltachta lasmuigh den Ghaeltacht, agus sna Líonraí Gaeilge sa dá dhlínse. Chomh maith leis an bpróiseas pleanála teanga

féin, tacaíonn ár Scéim Forbartha Líonraí Gaeilge (SFLG) leis an bpleanáil teanga i bpobail éagsúla sa dá dhlínse.

2.1.1 An próiseas pleanála teanga

Aithníonn Foras na Gaeilge go bhfuil dul chun cinn suntasach déanta sa phróiseas pleanála teanga ó 2012 ach go mbaineann dúshláin mhóra leis fós. Cé go n-aithnímid gur ghlac an pobal úinéireacht ar an bpróiseas in an-chuid ceantar agus go bhfuil obair eiseamláireach ar siúl, ba lú an dul chun cinn a rinneadh i gceantair eile. Aithnímid chomh maith na deacrachtaí a bhíonn ag na hoifigigh pleanála teanga ó thaobh acmhainní, stádais agus seasmhacht fostaíochta de. Mar phríomheagraíocht na Gaeilge a bhfuil ról comhairleach aici, leanfaimid orainn ag cur brú ar son tuilleadh acmhainní don phróiseas ionas go mbeifear ag brath níos mó feasta ar fhostaithe gairmiúla agus níos lú ar oibrithe deonacha. Beimid ag iarraidh tuilleadh infheistíochta a dhíriú ar na Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus ar chur le líon na Líonraí Gaeilge, agus leanfaimid orainn i gcomhpháirt le páirtithe leasmhara ag iarraidh an obair a fhorbairt sna háiteanna atá ar gcúl go dtí seo. Mar chuid den fhorbairt beimid ag iarraidh an SFLG a chur

ar bonn buan mar shlánchuid d’obair na heagraíochta agus aonad pleanála teanga a fhorbairt dá réir sin. Sa tslí sin, beifear ag tacú le grúpaí pobail iad féin a fhorbairt le cur isteach ar stádas mar Líonra oifigiúil de réir mar a fhógrófar babhtaí eile sa phróiseas sin. Beimid ag iarraidh a bheith rannpháirteach i gComhchoiste Náisiúnta Pleanála Teanga i gcomhar le hÚdarás na Gaeltachta, an Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaion, Gaeltachta, Spóirt agus Meán, na hoifigigh pleanála teanga agus mórán baill eile chun comhordú níos fearr a dhéanamh ar an obair, go háirithe i gcás ceantair atá buailte le chéile.

2.1.2 Lárionaid Ghaeilge

Aithnímid an tábhacht ó thaobh na pleanála teanga a bhaineann le ‘spásanna sábháilte’ Gaeilge a chruthú, áiteanna ina féidir le foghlaimeoirí agus cainteoirí níos líofa an Ghaeilge a úsáid gan scáth, gan eagla agus fios a bheith acu go dtacófar lena n-iarrachtaí an teanga a labhairt. Is féidir le háiseanna mar sin a bheith ina gcrann taca le haghaidh imeachtaí teanga, sainghrúpaí teanga, seirbhísí teanga, cúram leanaí agus seirbhísí poiblí. Mar chuid den phróiseas pleanála teanga,

cuirfimid tacaíocht spriocdhírithe ar fáil do ghrúpaí pobail chun lárionaid Ghaeilge a fhorbairt ina gceantair, mar 'spásanna sábháilte' inar féidir an Ghaeilge a chur chun cinn, freastal ar dhaoine arb í an Ghaeilge a ngnáth-theanga agus tacú le nuachainteoirí a gcuid féin a dhéanamh den teanga. Mar dhlúthchuid den phleanáil teanga chomhtháite a theastaíonn sa phobal, tá sé mar aidhm ag Foras na Gaeilge go mbeidh pleananna forbartha le haghaidh lárionaid dá leithéid i ngach Baile Seirbhíse Gaeltachta agus gach Líonra faoi dheireadh shaolré an *Treo Straitéisigh*.

2.1.3 Oiliúint agus feasacht

Aithníonn Foras na Gaeilge an gá leanúnach le hoiliúint agus feasacht chun an phleanáil teanga a fhorbairt sa tseirbhís phoiblí agus sa phobal i gcoitinne. Chuige sin, mar atá luaite ag 1.1.4 thuas, fiosróimid féidearthachtaí leis an earnáil tríú leibhéal maidir le modúil agus cláir chéime chuí chun go gcuirfear le líon na micrichreidmheasanna faoi na téamaí sin atá ar fáil go náisiúnta. De réir mar is féidir bunaithe ar acmhainní, tacóimid le modúil agus le cúrsaí dá leithéid trí mheán scoláireachtaí agus eile.

2.2 Comhionannas agus éagsúlacht

De réir Dhaonáireamh 2022 , bhí beagnach 632,000 saoránach nach Éireannaigh iad ina gcónaí ó dheas, nó 12% den daonra. Ba ó bhallstáit an Aontais Eorpaigh beagnach a leath acu sin. Ba lasmuigh de Thuaisceart Éireann a rugadh beagnach 257,000 duine nó 13.5% den daonra dar le Daonáireamh 2021. Maidir le míchumas, léiríonn daonáireamh na Príomh-Oifige Staidrimh go raibh 22% den daonra faoi mhíchumas agus ba é 24% an figiúr ábhartha i ndaonáireamh Thuaisceart Éireann.

Mar sin is léir go bhfuil sciar mór den phobal i gceist sa dá dhlínse ar féidir a rá go bhfuil bacanna breise orthu rochtain a fháil ar an nGaeilge. Mar shampla, léiríonn fianaise starógach gur féidir eitneacht nó míchumas a úsáid mar leithscéal chun díolúine ón nGaeilge a bhronnadh ó dheas. Is féidir freisin go dtagann réamhchlaonta i gcoinne na Gaeilge i gceist chomh maith nuair a áitítear, mar shampla, nár chóir gur gá do dhaoine ón iasacht an teanga a fhoghlaim toisc gur inimircigh iad nó nach bhfuil féiniúlacht Éireannach acu. Tá Foras na Gaeilge den tuairim láidir go mbaineann an Ghaeilge le cách agus gur cheart go mbeadh rochtain uirthi ag gach duine sa dá

dhlínse, beag beann ar a gcúlra eitneach ná ar a stádas mionlaigh.

Le linn shaolré an *Treo Straitéisigh* seo, oibreoidh Foras na Gaeilge go dúthrachtach le cinntiú go gcuirfear an Ghaeilge féin agus eolas faoi chúinsí na teanga faoi bhráid na bpobal mionlaigh in Éirinn. Leagfar béim ar leith ar ghníomhaíochtaí seachtracha Fhoras na Gaeilge le linn na tréimhse sin ach cuirfear scéimeanna nua reachtúla comhionannais i bhfeidhm laistigh den eagraíocht chomh maith chun cloí lenár ndualgais reachtúla agus cur le feasacht na foirne i leith na gceisteanna seo. Seo thíos na príomhbhearta seachtracha a fhorbrófar sa tréimhse straitéiseach seo.

2.2.1 Tacaíocht spriocdhírithe

Tacaíonn Foras na Gaeilge le Céad Míle Fáilte, tionscadal a bhfuil sé d'aidhm aige cúnamh a thabhairt do dhaoine atá tagtha go hÉirinn as tíortha éagsúla leis an nGaeilge a fhoghlaim. Mar chuid den tionscadal eagraítear ranganna, bronntar scoláireachtaí ar dhaltaí scoile le freastal ar chúrsaí Gaeltachta, eagraítear ceardlanna faoin bhfoclóir cuí le húsáid agus cuirtear lámhleabhair ar fáil chun an Ghaeilge a

fhoghlaim trí theangacha éagsúla. Le linn shaolré an *Treo Straitéisigh* seo, beidh Foras na Gaeilge ag iarraidh cur leis na hacmhainní a bheidh ar fáil chun tacú le grúpaí Gaeilge sa phobal le freastal níos fearr a dhéanamh ar inimircigh agus pobail mhionlaigh eile.

Cothóimid teagmháil níos dlúithe le heagraíochtaí a chuireann ar son mionlaigh éagsúla ar nós Choimisiún na hÉireann um Chearta an Duine, Equality NI, Vision Ireland, LGBT Ireland, Africa Centre Ireland, Pavee Point, Disability Action NI etc.

2.2.2 Feasacht faoin éagsúlacht agus an Ghaeilge

Bunaithe ar an dea-chleachtas i dtíortha eile ar nós na Catalóine, forbróidh Foras na Gaeilge feachtais feasachta sna meáin chumarsáide a léireoidh inimircigh a bhfuil an Ghaeilge foghlamtha acu. Creidimid go mbaineann tábhacht ar leith le pobail mhóra ar nós mhuintir na hIndia, na Polainne agus na hÚcráine, toisc go bhfuil líon suntasach díobh ag cur fúthu anseo. Ceanglófar an feachtas sin le tionscnaimh chosúla ar nós *Creidim Ionat*.

2.2.3 An éagsúlacht a léiriú

Leanfaimid dár bpolasaí tacú leis an éagsúlacht ar na cuntais meán sóisialta atá faoinár gcúram, trína chinntiú go léireofar an éagsúlacht ciníocha, éagsúlacht de chineálacha eile agus an chothroime inscne in íomhánna a fhoilsímid agus go dtacófar le himeachtaí cultúrtha a bhaineann le pobail mhionlaigh in Éirinn.

2.2.4 Cothú na héagsúlachta sa tsochaí

Inár scéimeanna iarrfaimid ar iarrthóirí a léiriú conas a thacóidh siad le cur chun cinn an chomhionannais agus na héagsúlachta san obair a mhaoiníonn Foras na Gaeilge agus cuirfear na freagraí sin san áireamh agus iarratais á meas.

Molaimid eagraíochtaí ar nós Aerach Aiteach Gaelach agus Bród na Gaeltachta as spás a chruthú do dhaoine LADTA+ in earnáil na Gaeilge. Déanfaimid tuilleadh poiblíochta i measc grúpaí cuí ar scéimeanna dár gcuid agus ar dheiseanna eile urraíochta chun an réimse seo a fhorbairt.

Faoi mhír 75 den Acht um Thuaisceart Éireann, is gá d'Fhoras na Gaeilge a bheith airdeallach ar dhea-chaidreamh a chur chun cinn idir daoine a bhfuil creidimh dhifriúla nó tuairimí polaitiúla difriúla acu nó a bhaineann le grúpaí eitneacha difriúla. Mar shampla de chur chun cinn an dea-chaidrimh, cuireann Foras na Gaeilge maoiniú mór ar fáil do Mhisean Oirthear Bhéal Feirste agus Naíscoil na Seolta, dhá thionscadal Ghaeilge in oirthear Bhéal Feirste, bíonn roinnt grúpaí a gcuirimid maoiniú ar fáil dóibh an-ghníomhach ag soláthar ranganna agus imeachtaí dírithe ar an bpobal Protastúnach/aontachtach/dílseach (PAD) agus bíonn craoltóirí aontachtacha le clos ar Raidió Fáilte. Leanfaimid orainn de bheith ag cothú nasc leis an bpobal PAD le linn thréimhse an *Treo Straitéisigh* seo.

Tá sé ar intinn ag Foras na Gaeilge ionad léirmhíniúcháin Gaeilge do chathair Bhéal Feirste a fhorbairt le linn na tréimhse straitéisí seo. Tá sin á fhorbairt i gcomhthéacs an oileáin chomhroinnte mar aithnímid nach bhfuil teacht ag coda móra den phobal ó thuaidh ar an nGaeilge, ar eolas fúithi ná ar dheiseanna chun í a fhoghlaim. Tá sin amhlaidh i gcás an

phobail PAD agus i measc mionphobail éagsúla eitneacha, idir phobail nua agus phobail fhadbhunaithe.

Mar a luadh faoi 1.1.5 thuas, cinnteoimid go ndéanfar freastal ar leith ar fhoghlaimeoirí nach bhfuil cúlra Éireannach acu san athbhreithniú ar mhúineadh na Gaeilge do dhaoine fásta, le cinntiú go mbeidh teacht níos saoráidí ag níos mó daoine ar an teanga. Cinnteoimid chomh maith go mbeidh acmhainní siollabais agus foghlama in oiriúint don éagsúlacht i measc foghlaimeoirí agus go gcuirfear sin i bhfeidhm go caighdeánach.

2.2.5 Cothú na héagsúlachta san eagraíocht

Go hinmheánach, forbróidh Foras na Gaeilge scéimeanna nua comhionannais a shásaíonn na dualgais reachtúla sa dá dhlínse. Mar chuid díobh, beidh oiliúint leanúnach feasachta ar an bhfoireann agus bearta ar leith chun tacú le fostaithe lena mbaineann na saintréithe atá faoi chosaint, mar shampla daoine faoi mhíchumas.

2.3 Deiseanna úsáide

Tugann an mórthionscadal taighde *Dearcadh an Phobail i leith na Gaeilge* (2015), a ndearnamar coimisiúnú air, agus torthaí daonáirimh sa dá dhlínse mionléargas dúinn ar na háiteanna a n-úsáideann daoine an Ghaeilge agus na bearnaí ar gá aghaidh a thabhairt orthu. Le linn shaolré an Treo Straitéisigh, déanfaidh Foras na Gaeilge mionscagadh ar staitisticí daonáirimh agus ar thorthaí an mhórthionscadail taighde nua atá beartaithe a fhoilsiú in 2025 chun beartas na heagraíochta maidir le cothú deiseanna úsáide Gaeilge a mhúnlú don tréimhse seo romhainn.

2.3.1 Nuachainteoirí

Is daoine ilteangacha iad nuachainteoirí a thrasnaíonn teorainneacha sóisialta agus teangeolaíocha nuair a shealbhaíonn siad teangacha nach samhlaítear leo go stairiúil. I gcás na hÉireann, rinneadh go leor taighde ar nuachainteoirí Gaeilge agus na dúshláin a bhuaileann leo agus iad ag iarraidh cainteoirí gníomhacha, rialta a dhéanamh díobh féin. Go deimhin, ba é an t-aistriú sin ó stádas an fhoghlaimeora go stádas an chainteora an bac ba mhó a d'aithin na

rannpháirtithe taighde agus, mar sin, is gá díriú ar bhearta chun tacú leo an claí sin a chur díobh. Cé go mbaineann an phleanáil teanga le gach duine in Éirinn, beag beann ar a gcúlra teangeolaíoch, toisc go mbímid ag feidhmiú lasmuigh den Ghaeltacht den chuid is mó, baineann obair Fhoras na Gaeilge go príomha le daoine ar féidir nuachainteoirí a thabhairt orthu. Is ar nuachainteoirí atá an próiseas pleanála teanga lasmuigh den Ghaeltacht dírithe agus mar sin, tá an coincheap féin agus an tacaíocht is féidir a thabhairt do nuachainteoirí an-tábhachtach dár gcuid oibre.

Luadh na 'spásanna sábháilte' cheana faoi 2.1.1, áiteanna ina féidir an Ghaeilge a labhairt gan scáth, gan eagla agus ina mbeidh fáilte roimh iarrachtaí ag gach leibhéal. Tacóidh na lárionaid Ghaeilge dár tagraíodh cheana do chruthú spásanna dá leithéid, ach aithníonn Foras na Gaeilge gur gá an coincheap a leathnú chun go gcuimseofar neartú na gciorcal comhrá, deiseanna sóisialta nua in áiteanna fisiciúla agus fíorúla araon agus saibhriú teanga do dhaoine a bhfuil Gaeilge mhaith acu cheana féin. Trí thacú leis na lárionaid Ghaeilge agus trí scéimeanna éagsúla na heagraíochta, díreoidh Foras na

Gaeilge ar na spriocanna leathana sin sa tréimhse straitéiseach atá amach romhainn.

Dúshlán eile a d'aithin nuachainteoirí Gaeilge is ea an easpa eolais faoi conas iad féin a chomhtháthú le gréasáin Ghaeilge atá ann cheana féin ar shlí a thacóidh lena gcinneadh an Ghaeilge a shealbhú. Is féidir tabhairt faoi seo trí leasuithe ar churaclaim na Gaeilge san iar-bhunscoil agus ar an tríú leibhéal, ar bhealach a chuirfidh ar a súile do dhaltaí conas na dúshláin a bhaineann le húsáid ghníomhach mionteanga a shárú. D'fhéadfaí na leasuithe seo a phíolótú go háitiúil i gceantair atá páirteach sa phróiseas pleanála teanga, mar shampla ar churaclam na hidirbhliana agus/nó mar mhodúil ollscoile ar leith. Eascraíonn deiseanna ina leith seo ón gcóras micrichreidmheasanna dár tagraíodh cheana in 1.1.4 thuas.

Ar cheann eile de na dúshláin a d'aithin nuachainteoirí tá an imní shóisialta agus an lagmhisneach a bhaineann le labhairt teanga nach bhfuil siad go hiomlán ar a gcompord inti. Tuairiscíonn roinnt nuachainteoirí gur minic a bhíonn deacrachtaí acu plé le muintir na Gaeltachta de bharr difríochtaí canúna nó cumais agus go deimhin, ní chuireann na nuachainteoirí uile rompu canúint thraidisiúnta a shealbhú,

bídís in Éirinn ná i dtíortha eile. Léiríonn an taighde Eorpach gur minic a thagann leagan nua 'níos lárnaí' den teanga chun cinn i measc nuachainteoirí agus gur mian leis na daoine a chleachtann an leagan sin go n-aithneofaí mar chainteoirí dlisteanacha iad. Ba mhaith an éagsúlacht mhór laistigh de phobal na Gaeilge a aithint sa tslí sin ionas go mbeidh múnlaí éagsúla á gcur i láthair daoine ar mian leo iompú ina nuachainteoirí. Tá go leor deiseanna ann feachtas feasachta a eagrú sna meáin chumarsáide a léireodh cineálacha éagsúla cainteoirí Gaeilge don phobal mór agus a mbeadh sé d'aidhm aige tacú leis na cainteoirí atá ann cheana agus nuachainteoirí féideartha a spreagadh tuilleadh. Mar chuid den obair a dhéanaimid i réimse na cumarsáide, oibreoidh Foras na Gaeilge sna blianta seo romhainn ar fheachtas dá leithéid a fhorbairt, comhthreomhar le tionscnaimh feasachta eile ar nós *Creidim Ionat*.

2.3.2 Teaghlaigh

Áirítear cur chun cinn na Gaeilge mar theanga teaghlaigh ina dhlúthchuid den phleanáil teanga ach aithnítear gur obair chasta, dhúshlánach í a mbaineann go leor gnéithe agus

páirtithe leasmhara léi. Thug stát na hÉireann tacaíocht ar feadh blianta fada d'úsáid na Gaeilge i dteaghlaigh Ghaeltachta trí Scéim Labhairt na Gaeilge, ar tháinig deireadh léi in 2011. Níorbh ann ó shin do thacaíocht airgeadais dá leithéid, ach trí chroímhaoiniú na Ceanneagraíochta Glór na nGael, tacaíonn Foras na Gaeilge leis an gclár *Teanga Tí*, áis do thuismitheoirí atá ag tógáil clainne le Gaeilge. Cuireann *Teanga Tí* comhairle ar thuismitheoirí/caomhnóirí faoin dea-chleachtas, cuireann sé acmhainní tacaíochta ar fáil agus tugann sé eolas faoi imeachtaí do theaghlaigh Ghaeilge.

Mar a luadh ag 2.2 thuas, aithníonn Foras na Gaeilge go bhfuil athrú as éadan tarlaithe ar chomhdhéanamh an teaghlaigh i gcomhthéacs sochaí níos ilghnéithí agus creidimid gur gá a chinntiú go mbeidh na deiseanna céanna tacaíochta ar fáil do gach saghas teaghlaigh ina bhfuil an Ghaeilge á húsáid. Beidh athbhreithniú le déanamh ar thorthaí obair *Teanga Tí* le linn shaolré an *Treo Straitéisigh* seo. Táimid ag súil le cur leis an scéim agus beidh aitheantas d'éagsúlacht an teaghlaigh mar chuid de sin.

Mar a luadh ag 1.1.1 thuas, mar chuid den raon seirbhísí a theastaíonn i dteaghlaigh ina mbíonn páistí á dtógáil le

Gaeilge, cuirimid romhainn go mbeidh seirbhísí cúraim leanaí nó naíolainne bunaithe i ngach ceantar pleanála teanga atá faoinár gcúram faoi dheireadh na tréimhse straitéisí seo. Lena chois sin, leanaimid orainn ag cur maoiniú ar fail le haghaidh deiseanna úsáide sóisialta agus seachscoile don óige, campaí samhraidh san áireamh.

Leanfaimid orainn de bheith ag reáchtáil feachtais feasachta faoi úsáid na Gaeilge sa teaghlach i bpáirt le grúpaí éagsúla, tuismitheoirí/caomhnóirí ar bheagán Gaeilge ina measc.

2.3.3 Cultúr agus ealaíona

Is geata í an Ghaeilge a ligeann do dhaoine teacht ar réimse leathan gníomhaíochtaí cultúrtha a bhíonn ina gcrann taca go minic do shealbhú agus do bheocht na teanga, go háirithe sa Ghaeltacht tríd an gceol agus na healaíona dúchais. Is fada taighde á dhéanamh ar na naisc idir an chruthaitheacht agus an cultúr agus cuireann Clár Forbartha na Náisiún Aontaithe an-bhéim ar an gcultúr mar dhlúthchuid den fhorbairt dhaonna. Léiríonn an rath ar na healaíona agus na meáin Ghaeilge go n-eascraíonn buntáistí suntasacha eacnamaíocha, sóisialta agus teanga ó infheistíocht dírithe ar na réimsí oibre

sin. Aithníonn Foras na Gaeilge tábhacht na n-ealaíon agus an chultúir chun cur le húsáid shóisialta, thaitneamhach na Gaeilge sa phobal agus mar sin, tugaimid tacaíocht leanúnach trínár scéimeanna éagsúla d'fhéilte agus d'ócáidí cultúrtha agus liteartha.

Leanfar den tacaíocht sin sa tréimhse straitéiseach seo agus i bhfianaise ról lárnach na gComhairlí Ealaíon sa dá dhlínse, beidh Foras na Gaeilge ag iarraidh dul i gcomhpháirt leo le tuilleadh acmhainní a mhealladh i dtreo na n-ealaíon teanga-bhunaithe agus i dtreo úsáid na Gaeilge sna healaíona go ginearálta.

Cuireadh tús ó dheas leis an bpróiseas chun straitéis náisiúnta chomhtháite d'ealaíona teangabhunaithe na Gaeilge a fhorbairt in 2018 nuair a luadh go sonrach í mar bheart sa *Phlean Gníomhaíochta don Ghaeilge 2018-2023*. I mbeart 5.47 deirtear: 'Déanfar straitéis chomhtháite ealaíon a fhorbairt le haghaidh ealaíona na Gaeltachta agus na Gaeilge i gcomhar le páirtithe leasmhara, lena n-áirítear Údarás na Gaeltachta, Foras na Gaeilge, an Chomhairle Ealaíon agus TG4 a bheidh dírithe

- ar chomhordú agus chomhoibriú níos fearr a chinntiú i bhforbairt na n-ealaíon Gaeltachta agus Gaeilge
- ar na caidrimh i measc na bpáirtithe leasmhara a threisiú tuilleadh
- ar phróifíl na n-ealaíon Gaeltachta agus Gaeilge a mhéadú agus a chur chun cinn go náisiúnta agus go hidirnáisiúnta
- ar dheiseanna a aimsiú chun tuilleadh tacaíochta a chur ar fáil do na healaíona Gaeltachta agus Gaeilge agus chun tuilleadh forbartha a dhéanamh orthu'.

Beidh Foras na Gaeilge ag obair i ndlúthpháirt leis an gCeanneagraíocht atá freagrach as forbairtí sa réimse seo, Oireachtas na Gaeilge, agus le páirtithe leasmhara eile le haghaidh a thabhairt ar na gníomhartha atá leagtha amach sa *Straitéis d'Ealaíona Teangabhunaithe na Gaeilge* agus an Plean Gníomhaíochta gaolmhar.

2.3.4 Geilleagar

Aithníonn Foras na Gaeilge an tábhacht a bhaineann le húsáid na Gaeilge mar ghnáth-theanga chumarsáide i gcomhthéacsanna gnó agus eacnamaíocha. Tá sé d'aidhm ag ár Scéim Tacaíochta Gnó tacú leis an mbrandáil dhátheangach,

cuirimid réimse leathan áiseanna tacaíochta ar fáil agus aithníonn an Q-Mharc Gnó le Gaeilge sárchaighdeán seirbhíse trí mheán na Gaeilge. Tríd an gCeanneagaíocht Glór na nGael, tacaímid leis na Gradaim Ghnó go bliantúil, scéim a bhronnann aitheantas ar ghnólachtaí a dhéanann iarracht ar leith ar son na Gaeilge.

Táimid feasach go n-eascraíonn buntáiste eacnamaíoch ó úsáid na Gaeilge i gcúrsaí tráchtála agus aithnímid gur cuid den gheilleagar áitiúil agus náisiúnta atá i bpobal na Gaeilge. Tá úsáid tráchtála na Gaeilge ar cheann de na gnéithe a spreagann daoine le líofacht a chaomhnú tar éis dóibh an scoil a fhágáil agus mar sin tá sé den riachtanas an ghné seo de chur chun cinn na Gaeilge a fhorbairt. Is gá áit níos lárnaí a thabhairt don Ghaeilge sa pholasaí náisiúnta forbartha, go háirithe i bpleananna forbartha na n-údarás áitiúil i gcontaetha ina bhfuil Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus/nó Líonraí Gaeilge.

Mar sin, bunaithe ar thaighde idirnáisiúnta ar an tairbhe a bhaineann leis an gcultúr mar spreagadh na forbartha, rachaidh Foras na Gaeilge i gcomhairle le páirtithe leasmhara chun coincheap na forbartha a leathnú chun an Ghaeilge a chuimsiú. Déanfaimid iniúchadh ar na féidearthachtaí a

bhaineann le leasú reachtaíochta ar aon dul le hacht sa Bhreatain Bheag a chuireann ceangal ar údaráis áitiúla an Bhreatnais a chur san áireamh i bpleanáil chomhlántach ar mhaithe le folláine an phobail. Dá réir sin, beidh údaráis áitiúla cumasaithe le fís forbartha níos ionchuimsithí a chur chun cinn, go háirithe i dtaca leis na Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus na Líonraí. Mar an gcéanna, déanfaimid iniúchadh ar na féidearthachtaí a bhaineann le leasú reachtaíochta chun na forálacha pleanála i dtaca leis an nGaeilge a threisiú.

Chun tacú leis seo, cothóimid teagmháil níos dlúithe le heagraíochtaí cuí ar nós Údarás na Gaeltachta, Fiontraíocht Éireann, Invest NI, Coimisiún Forbartha an Iarthair agus Pobal. I bpáirt leo, déanfaimid tuilleadh forbartha ar ghníomhaíochtaí eacnamaíocha trí mheán na Gaeilge sna ceantair pleanála teanga atá faoinár gcúram. Cuimseoidh sé sin úsáid na Gaeilge féin mar uirlis mhargaíochta nó bhrandála agus tacú le fiontair a oibríonn go díreach leis an nGaeilge nó a fheidhmíonn trí Ghaeilge.

2.3.5 Na meáin chumarsáide agus an teicneolaíocht

Is fada aitheantas á thabhairt do ról na meán cumarsáide in athneartú mionteangacha agus ó na 1960í i leith, bhí bunú cainéil raidió agus teilifíse ar leith mar bhunaidhm ag go leor eagraíochtaí teanga in iarthar domhain. Aithníonn saineolaithe go bhfuil na meáin an-tábhachtach chun mionteangacha a neartú agus chun daoine a spreagadh le hiad a úsáid. I measc na mbuntáistí sin tá cur chun cinn mionteanga i measc an mhórphobail, cruthú deiseanna úsáide agus gréasán sóisialta don aos óg, cealú réamhchlaonta diúltacha i leith na mionteanga, cothú mhuinín na gcainteoirí, cur le haontas agus le féiniúlacht an mhionlaigh, cruthú deiseanna fostaíochta ardchaighdeáin, cur chun cinn na cruthaitheachta sa mhionteanga, cur le scileanna teanga na gcainteoirí, scaipeadh na nuathéarmaíochta agus cruthú rólchuspaí do chainteoirí óga. Tá sé de chumas ag na réimsí sin uile tionchar dearfach a imirt ar bhunchlocha na pleanála teanga: stádas na teanga, úsáid na teanga agus dearcadh i leith na teanga. Léiríonn an taighde idirnáisiúnta gur minic a fheidhmíonn na

meáin mar spásanna – fisiciúla nó fíorúla – a dhéanann normalú ar úsáid na teanga i measc cleachtóirí, agus go gcothaíonn siad caidreamh folláin leis an lucht éisteachta nó féachana. Ar na cúiseanna sin, tá Foras na Gaeilge an-tiomanta d’infheistíocht leanúnach sna meáin chumarsáide Ghaeilge, idir chlóite, dhigiteacha agus chraolta agus dá bhrí sin déanaimid maoiniú suntasach ar 2 stáisiún raidió pobail agus ar 3 cinn de sheirbhísí clóite/digiteacha.

Tá Foras na Gaeilge airdeallach ar an gclaochlú atá ag dul ar thírdhreach na meán faoi láthair agus is údar sásaimh dúinn an dlúthchaidreamh atá cothaithe againn leis an rialálaí nua de chuid Rialtas na hÉireann, Coimisiún na Meán, atá freagrach as athbhreithniú ó bhonn a dhéanamh ar sheirbhísí meán trí mheán na Gaeilge. Le linn na tréimhse straitéisí seo, oibreoimid chun go gcuirfear tuilleadh ábhar meán ar ardchaighdeán ar fáil trí Ghaeilge ar chainéil agus ar ardáin éagsúla a chuimsíonn na meáin stairiúla chomh maith leis na meáin dhigiteacha agus shóisialta.

Aithnímid chomh maith go bhfuil na meáin barrthábhachtach chun an daonlathas a chothú agus chun cur i gcoinne na mífhaisnéise agus na bréagfhaisnéise agus is mian linn go

bhfaighidh pobal na Gaeilge a cheart ó thaobh seirbhísí meán ar ardchaighdeán ina dteanga féin. Tríd an teicneolaíocht dhigiteach, tá tionchar na meán ar an tsochaí méadaithe as cuimse agus mura mbeidh ábhar tarraingteach agus iomadúil Gaeilge ar fáil sna hardáin fhíorúla ar a mbíonn an pobal, beidh impleachtaí fíordhiúltacha aige sin ar úsáid na teanga sna réimsí digiteacha.

Chuige sin, sa tréimhse straitéiseach seo, oibreoimid ar son tuilleadh infheistíochta a dhéanamh sna meáin Ghaeilge agus i gcomhthéacs fhorbairt na teicneolaíochta, aithneoimid an gá le forbairt mhór bhreise a dhéanamh ar ábhar digiteach meán i nGaeilge, idir ábhar gearr agus fada agus a chuimsíonn seánraí agus stíleanna éagsúla.

2.3.6 Seirbhísí poiblí

Eascraíonn deiseanna breise forbartha ó Acht na dTeangacha Oifigiúla (Leasú) 2021 trí na caighdeáin teanga, a leagfaidh dualgais dhíreacha ar chomhlachtaí poiblí maidir le soláthar seirbhísí trí Ghaeilge. San áireamh ansin, beidh seirbhísí idirghníomhacha rialtais, cineál seirbhíse a bhfuil éileamh uirthi ag méadú i gcaitheamh an ama. Measann an Coimisinéir

Teanga go mbeidh 80% de shaoránaigh ag úsáid na tairsí MyGovID chun teacht ar sheirbhísí poiblí faoi 2030 ach go bhfuil easnaimh thromchúiseacha i seirbhísí idirghníomhacha Gaeilge faoi láthair. Beidh tuilleadh seirbhísí idirghníomhacha dá leithéid ag brath ar infheistíocht bhreise sa teicneolaíocht dhigiteach don Ghaeilge, oiliúint dhírithe ar shaineolaithe teicneaolaíochta faisnéise agus Gaeilge agus feachtas feasachta le pobal na Gaeilge a mhealladh chun seirbhísí a úsáid.

Le linn thréimhse an *Treo Straitéisigh* seo, oibreoidh Foras na Gaeilge go dlúth le hOifig an Choimisinéara Teanga chun tacaíochtaí a fhorbairt sa réimse seo, go háirithe i dtaca le fógraíocht ag comhlachtaí poiblí. Trínár gcaidreamh le Coimisinéir Teanga na Breataine Bige, cuirfimid comhairle ar Rialtas na hÉireann maidir le forbairt agus feidhmiú na gcaighdeán nua teanga, atá ina gcnámh droma ag an reachtaíocht nua.

I bpáirt le páirtithe leasmhara eile, oibreoimid ar chlár chun tacú le forbairt seirbhísí sláinte trí mheán na Gaeilge sna Bailte Seirbhísí Gaeltachta agus sna Líonraí Gaeilge. Leagfar béim ar oiliúint sa bhreis a chur ar ghairmithe leighis in institiúidí tríú

leibhéil trí scoláireachtaí agus tacaíochtaí eile a chur ar fáil, agus forbairt gréasán sóisialta idir gairmithe sa chóras sláinte, i gcomhar le hOireachtas na Gaeilge ina ról mar Cheanneagraíocht ag a bhfuil freagracht as forbairt gréasán úsáide Ghaeilge.

2.3.7 Gaeilge na hAlban

Síneann na ceangail idir Éire agus Albain siar i bhfad agus tá Foras na Gaeilge an-tiomanta don chaidreamh idir Gaeilge na hÉireann agus Gaeilge na hAlban trí chlár Colmcille. Tríd an gclár sin, ar comhpháirtíocht le Bòrd na Gàidhlig é, eagraítear imeachtaí comónta a chuimsíonn an dá theanga, reáchtáiltear ócáidí a chuireann teanga Ghaelach amháin chun cinn sa tír eile, bronntar deontais ar thionscadail, cuirtear le feasacht faoin timpeallacht nádúrtha ina maireann na teangacha agus tugtar deis do phobal na Gaeilge in Éirinn Gaeilge na hAlban a fhoghlaim. Cothaítear an comhoibriú le lucht labhartha Ghaeilge na hAlban i gCeanada agus le cainteoirí Manainnise chomh maith. Go straitéiseach, clúdaíonn obair Colmcille na téamaí seo a leanas: na healaíona, an óige, an oidhreacht, foghlaim an dá Ghaeilge, an fhorbairt phobail agus an taighde.

Aithníonn Foras na Gaeilge an luach uathúil a bhaineann le Colmcille mar thionscadal a chuireann an comhoibriú idirnáisiúnta chun cinn ar bhealach a chuimsíonn níos mó ná teanga Cheilteach amháin. Oibreoimid go dlúth le Rialtas na hÉireann, le Feidhmeannas Thuaisceart Éireann agus le Rialtas na hAlban, trí Chomhairle na Breataine-na hÉireann agus tríd an gComhairle Thoir-Thiar chun bonn maoinithe níos láidre a chur faoi Colmcille agus chun margaíocht níos éifeachtaí a dhéanamh air le linn shaolré an *Treo Straitéisigh* seo.

2.3.8 Deiseanna úsáide eile

Léiríonn torthaí daonáirimh agus taighde eile gur laige é an cumas Gaeilge i measc earnálacha áirithe den daonra. I measc na ngrúpaí sin tá daoine idir aois fágála na scoile agus timpeall 30 bliain, fir, daoine faoi mhíbhuntáiste eacnamaíoch, inimircigh, daoine ó chúlra Protastúnach/aontachtach/dílseach, agus pobail mhionlaigh eile.

Le linn shaolré an Treo Straitéisigh, déanfaidh Foras na Gaeilge tuilleadh scagtha ar na foghrúpaí sin i bpáirt leis na húdaráis staitistiúla sa dá dhlínse chun ár mbeartas faoi chothú úsáid na

Gaeilge a mhúnlú. Déanfar taighde a choimisiúnú de réir mar is gá.

2.4 Leabhair

Réimse tábhachtach de chuid obair Fhoras na Gaeilge is ea an fhoilsitheoireacht mar aithnímid go bhfuil soláthar acmhainní clóite/digiteacha riachtanach chun cur le húsáid na Gaeilge trí mheán na léitheoireachta. Le fada an lá, táimid ag tacú le feachtais agus gníomhaíochtaí ar nós chomórtais liteartha Oireachtas na Gaeilge, Lá Domhanda na Leabhar, Love Leabhar Gaeilge, na Gradaim Foilsitheoireachta, Clubleabhar.com agus An Post Irish Book Awards chun an fhoilsitheoireacht Ghaeilge a chur chun cinn. Cuireann leabhair ar ardchaighdeán thar réimse leathan seánraí le tarraingteacht na teanga agus cuireann a bhfeiceálacht ar líne agus i siopaí leabhar le stádas na Gaeilge i measc an phobail. Chuige sin, aithnímid go bhfuil gá ar leith le feachtas éifeachtach margaíochta chun gach gné den fhoilsitheoireacht Ghaeilge a chun chur cinn ach táimid feasach chomh maith faoi na bacanna móra a thagann sa bhealach ar nósanna

léitheoireachta a chothú i mionteanga agus is mian linn tuiscint níos fearr díobh sin a fhorbairt.

2.4.1 Clár na Leabhar Gaeilge

Trí scéimeanna éagsúla, tacaíonn Clár na Leabhar Gaeilge le foilsitheoirí neamhspleácha chun leabhair Ghaeilge a sholáthar don mhargadh. Is gá tuilleadh taighde a dhéanamh ar an margadh sin féachaint cé na bearnaí atá ann agus cén áit is mó a bhfuil éileamh ar ábhar Gaeilge. Ba cheart don obair sin gnásanna léitheoireachta i measc daoine óga agus fásta a chuimsiú chun gur féidir earnáil na leabhar Gaeilge a fhorbairt go straitéiseach i bpáirt leis na foilsitheoirí. Déanfaidh Foras na Gaeilge coimisiúnú ar thaighde cuimsitheach faoin earnáil na leabhar Gaeilge chun an fhorbairt straitéiseach sin a threorú.

Mar chuid den phlé leis an dá rialtais maidir le hacmhainní na heagraíochta, déanfaimid an cás gur gá maoiniú Chlár na Leabhar Gaeilge a thabhairt faoin gcóras croímhaoinithe, is é sin go mbeadh buiséad buan aige ón dá roinn coimircíochta, in ionad an tsocraithe reatha atá bunaithe ar mhaoiniú imfhálaithe ó Rialtas na hÉireann amháin. Cuimsíonn obair Fhoras na Gaeilge sa réimse tábhachtach seo pobal na Gaeilge

ar fud an oileáin agus thar lear, agus tá sé ríthábhachtach go mbeidh deiseanna léitheoireachta ar fáil ag lucht na Gaeilge go háitiúil agus sa mhórphobal. Is riachtanas bunúsach é sin chun an chuid seo d'obair Fhoras na Gaeilge a fhorbairt go straitéiseach.

Beidh Foras na Gaeilge ag iarraidh tógáil ar an obair fhiúntach phoiblíochta a rinneadh cheana chun clár cuimsitheach margaíochta a fhorbairt i bpáirt leis na foilsitheoirí agus na siopaí chun scoth na leabhar Gaeilge a chur chun cinn i measc an phobail. Cuimseoidh an clár sin gné láidir dhigiteach agus rachfar i bhfeidhm ar chraoltóirí/soláthróirí ábhar meán chun tuilleadh poiblíochta a thabhairt don léirmheastóireacht. Lena chois sin, beimid ag iarraidh cur leis an obair chomhpháirtíochta le Leabhair Pháistí Éireann agus Laureate na nÓg le haird a tharraingt ar leabhair agus ar an léitheoireacht do dhaoine óga.

D'éirigh thar barr go dtí seo le *Scríobh Leabhar*, tionscadal a spreagann páistí bunscoile chun leabhair Ghaeilge dá gcuid féin a scríobh. Beimid ag iarraidh cur go suntasach leis na hacmhainní a chaitear ar an scéim sin agus forbrófar í tríd an

bpróiseas pleanála teanga, go háirithe sna Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus sna Líonraí Gaeilge.

I measc na dtograí eile a mbeimid ag iarraidh tógáil orthu le linn na tréimhse straitéisí seo a chabhróidh leis an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht a chothú tá scéimeanna léitheoireachta luathaithe, an scéim meantóireachta do scríbhneoirí, oiliúint bhreise do scríbhneoirí agus eagarthóirí liteartha, agus inrochtaineacht i bhformáidí éagsúla ar nós closleabhair.

2.4.2 Áis

Is é Áis córas dáileacháin leabhar Fhoras na Gaeilge agus is é a chinntíonn go mbaineann na leabhair amach ceann scríbe an tsiopa leabhar ar fud na tíre. Le linn shaolré an *Treo Straitéisigh*, beimid ag tógáil ar na hacmhainní atá ar fáil d'Áis, go háirithe i réimse na teicneolaíochta, chun an ghné riachtanach seo a fhorbairt. Beidh Foras na Gaeilge ag iarraidh feidhm a thabhairt do na moltaí a tháinig as an ngrinnscrúdú ar earnáil scríbhneoireacht, fhoilsitheoireacht agus léitheoireacht na Gaeilge sa tuarascáil a d'fhoilsigh

Comhchoiste na Gaeilge, na Gaeltachta agus Phobal Labhartha na Gaeilge in 2023.

2.4.3 An Gúm

Is é an Gúm teach foilsitheoireachta Fhoras na Gaeilge a fhoilsíonn leabhair scoile den chuid is mó. Leanfaidh an Gúm dá chomhoibriú le geallsealbhóirí eile ar nós Thuismitheoiri na Gaeltachta, an tÁisaonad Lán-Ghaeilge agus an Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta chun na bearnaí i soláthar na leabhar oideachais a aithint. Beidh an t-athbhreithniú ar an tsraith iomráiteach don bhunscoil *Séideán Sí* curtha i gcrích faoi thús shaolré an *Treo Straitéisigh* seo agus oibreoimid le cinntiú go gcuirfear i bhfeidhm na leasuithe a mholfar, le béim ar leith ar shaibhreas na gcanúintí Gaeltachta. Déanfaimid tuilleadh suirbhéireachta i measc ár ngeallsealbhóirí chun riachtanais eile a aithint, mar shampla i dtaca le clár athchlónna agus leabhair eile do dhaoine óga ar aistriúcháin ó theangacha eile iad.

Le linn shaolré *an Treo Straitéisigh* beimid ag iarraidh mórthionscadal a fhorbairt i gcomhar leis an Roinn Oideachais ó dheas agus páirtithe leasmhara eile chun aghaidh a thabhairt

ar na dúshláin a bhaineann le soláthar téacleabhar do scoileanna dara leibhéal.

Le blianta beaga anuas, d'fhoilsigh an Gúm leabhair a bhfuil téama na héagsúlachta i gceist leo, mar shampla cruachás na n-inimirceach nó an t-athrú i gcomhdhéanamh an teaghlaigh chomhaimseartha. Le linn shaolré an *Treo Straitéisigh*, cinnteoidh an Gúm go ndéanfar an téama sin a fhorbairt a thuilleadh ina chuid foilseachán ar mhaithe le léiriú níos ilghnéithí a thabhairt i nGaeilge ar shochaí na hÉireann agus an domhain. Cinnteoimid freisin go ndéanfar tuilleadh comhoibrithe idir an Gúm agus an tÁisaonad chun comhordú a dhéanamh ar sholáthar ábhair oideachasúil.

MÓRCHUSPÓIR STRAITÉISEACH 3: DEARCADH TEANGA

Aithnítear an taighde ar dhearcadh daoine i leith teangacha ar cheann de bhunghnéithe na pleanála teanga ar fud na cruinne. Gan dearcadh dearfach, ní féidir na cúinsí a chruthú ina bhféadfadh duine spriocteanga a fhoghlaim nó ina bhféadfadh duine a bhfuil an teanga acu cheana í a úsáid níos minice. Ach ní leor dearcadh dearfach as féin agus is mó bac a bhíonn idir meon, cumas agus úsáid mar a léiríonn cás na Gaeilge go soiléir: in ainneoin dearcadh dearfach a bheith ag formhór an phobail ó dheas i leith na teanga agus ag sciar suntasach den phobal ó thuaidh, tá an leibhéal úsáide i suíomhanna sóisialta lasmuigh den chóras oideachais an-íseal i gcónaí lasmuigh den Ghaeltacht. Sa Ghaeltacht féin, níl an Ghaeilge ina teanga phobail ach i líon beag ceantar agus ag creimeadh léi i gcaitheamh an ama. Creideann Foras na Gaeilge gur gá dearcadh dearfach i measc an phobail ar fad a chothú chun tacú leis na cúinsí ina mbeidh níos mó Gaeilge á foghlaim, á sealbhú agus á húsáid agus tá iarrachtaí

leanúnacha á ndéanamh againn ina leith sin ó bunaíodh sinn in 1999.

3.1 Feasacht

Tá gá leanúnach le feachtais feasachta i measc an phobail faoi théamaí amhail buntáistí an dátheangachais, an tumoideachas, deiseanna úsáide Gaeilge agus cearta teanga. In ainneoin iarrachtaí stairiúla Fhoras na Gaeilge agus na gCeanneagraíochtaí tuairimí earráideacha nó aineolacha a iompú nó a mhaolú, maireann míthuiscintí agus uaireanta naimhdeas i leith na Gaeilge i measc sciar den phobal. I bhfianaise na héagsúlachta sa tsochaí sa dá dhlínse, táimid an-fheasach go bhfuil gá le cur chuige nua chun dul i bhfeidhm ar dhaoine nár rugadh in Éirinn agus a bhfuil cúlraí eitneacha éagsúla acu nó nach n-ionannaíonn le féiniúlacht Éireannach. Baineann sé sin le hinimircigh ar fud na tíre agus le sciar mór den phobal PAD ó thuaidh.

Mar a luadh ag 2.2.2 agus 2.3.1 thuas, oibreoidh Foras na Gaeilge sa tréimhse straitéiseach seo ar fheachtais feasachta dírithe ar na spriocghrúpaí sin agus léireoimid gur acmhainn dhearfach ar son na hionchuimsitheachta í an Ghaeilge a

bhaineann le cách atá ag cur fúthu in Éirinn agus nach mbaineann eisiachas ar bith léi. Cuimseoidh na feachtais sin leibhéil éagsúla chumais agus tíreolaíocha: mar shampla, d'fhéadfaí feachtas náisiúnta a rith comhthreomhar le tionscnaimh áitiúla sna ceantair pleanála teanga agus tá féidearthachtaí ann feachtais a fhorbairt a bheadh dírithe ar chainteoirí cumasacha a spreagadh le níos mó Gaeilge a úsáid chomh maith le cinn eile d'fhoghlaimeoirí nach bhfuil mórán Gaeilge acu fós. Oibreofar chomh maith ar fheachtas chun na deiseanna fostaíochta agus nuálaíochta atá ar fáil i nGaeilge a chur i láthair an phobail lena chur ina luí ar dhaoine áit níos tábhachtaí a thabhairt don teanga ina saol.

3.2 An Ghaeilge thar lear

Is údar ceiliúrtha dúinn gur teanga idirnáisiúnta í an Ghaeilge a labhraítear níos faide i gcéin ná críocha na hÉireann agus a bhfuil suim ag daoine go leor ar fud na cruinne í a fhoghlaim agus a úsáid. Aithnímid na buntáistí suntasacha a ghnóthaigh an Ghaeilge nuair a tugadh stádas iomlán mar theanga oifigiúil oibre di san Aontas Eorpach. Maidir le dearcadh teanga, chuir an cinneadh sin go mór le stádas na Gaeilge, atá anois ar

chomhchéim le teangacha oifigiúla eile na hEorpa, rud a thugann le tuiscint go mbaineann luach breise eacnamaíoch agus cultúrtha léi. Mar thoradh air sin, tá deiseanna fostaíochta den scoth ar fáil do dhaoine a bhfuil ardchumas Gaeilge acu, spreagadh breise chun dearcadh dearfach i leith na teanga a chothú. Bíonn ár bhfoireann téarmaíochta i gcomhar le baill dheonacha an Choiste Téarmaíochta ag obair go rialta cheana féin le hionadaithe ó na hinstitiúidí Eorpacha uile chun forbairt na téarmaíochta Gaeilge a chomhordú agus tá dul chun cinn éachtach déanta sa réimse seo le blianta beaga anuas.

Oibreoimid i gcomhar le Rialtas na hÉireann le linn thréimhse an *Treo Straitéisigh* seo chun tuilleadh poiblíochta a dhéanamh ar na buntáistí a bhaineann le stádas oifigiúil na Gaeilge san AE. Saothróimid chomh maith chun dul i ngleic leis na dúshláin a bhaineann le hearcú aistritheoirí agus go háirithe ateangairí agus de réir na n-acmhainní a bheidh ar fáil, tacóimid go straitéiseach le forbairt na hearnála, mar shampla trí scoláireachtaí a bhronnadh.

Aithnímid chomh maith na deiseanna a chruthaigh tionscnaimh de chuid Rialtas na hÉireann chun an Ghaeilge a

theagasc ar an tríú leibhéal i Meiriceá Thuaidh, na cláir Ghaeilge i bpáirt leis an gCoimisiún Fulbright agus Fondúireacht Ollscoil Éireann Cheanada. Baineann an-luach leis na cláir sin chun cur le feasacht faoin nGaeilge sna hinstitiúidí féin agus sna pobail mháguaird agus cruthaíonn siad deis mhealltach fostaíochta eile do chéimithe óga Gaeilge as Éirinn. Tacóimid le poiblíocht a dhéanamh ar na cláir sin sna líonraí ina mbímid gníomhach agus spreagfaimid grúpaí a shaothraíonn ar son na Gaeilge i Meiriceá Thuaidh agus in áiteanna eile cur isteach ar ár gcuid scéimeanna tacaíochta.

Tríd an gclár Colmcille (féach 2.3.7 thuas), leanfaimid orainn de bheith ag cur le feasacht ar na teangacha Gaelacha in Éirinn, in Albain agus in Oileán Mhanann.

3.3 Tionchar agus comhairle

Glacann Foras na Gaeilge go han-dáiríre lena fheidhm reachtúil chun comhairle faoin nGaeilge a chur ar lucht riaracháin an dá dhlínse, ar fhorais phoiblí agus ar eagraíochtaí príobháideacha agus deonacha eile. Is dlúthchuid í an fheidhm sin den obair is gá a dhéanamh chun dearcadh níos dearfaí i leith na Gaeilge a chothú i measc na n-údarás poiblí agus in

eagraíochtaí eile. Tá sé tábhachtach go mbeidh siad ar an eolas maidir le forbairtí reachtúla agus polasaithe rialtais, agus feasach ar na deiseanna a bhaineann leo sin. Mar phríomheagraíocht náisiúnta na Gaeilge, leanfaimid orainn de bheith ag stocaireacht ar son na teanga ag leibhéil éagsúla le linn na tréimhse straitéisí seo.

Tá sé i gceist againn i saolré an *Treo Straitéisigh* múnla nua a fhorbairt chun dul i bhfeidhm ar bhealach níos comhordaithe ar na ranna coimircíochta, go háirithe i bhfianaise na hoibre ar straitéisí nua rialtais don Ghaeilge sa dá dhlínse. Úsáidfear an múnla sin chun mórthéamaí straitéiseacha a fhorbairt chun tacaíocht na ranna a fháil lena gcur i bhfeidhm.

Treiseoimid ár gcomhoibriú leis na húdaráis áitiúla agus na forais chultúrtha sa dá dhlínse, meabhróimid dóibh na dualgais reachtúla atá orthu agus cuirfimid comhairle orthu maidir lena gcur i gcrích. Leanfaimid orainn de bheith ag glacadh ról ceannaireachta i bhFóram na nEagraíochtaí Cultúrtha, agus i bhFóram na nÚdarás Áitiúil.

Cinnteoimid go mbeidh ionadaíocht againn i gcónaí ar choistí comhairleacha rialtais agus go dtiocfaimid i láthair an

Oireachtais agus an Tionóil de réir mar is gá chun ár gcuid oibre a mhíniú. Glacfaimid ról réamhghníomhach i dtaca leis an reachtaíocht teanga sa dá dhlínse: oibreoimid i ndlúthchomhar le hOifig an Choimisinéara Teanga agus beimid páirteach sa phróiseas chun oifig dá leithéid a bhunú ó thuaidh.

Táimid an-fheasach ar an luach a bhaineann le malartú eolais faoin dea-chleachtas i dtíortha eile ina mbíonn mionteangacha á labhairt agus is cúis bhróid dúinn ár rannpháirtíocht ghníomhach i bhfóraim tras-Eorpacha ar nós an Líonra um Éagsúlacht Teangacha a Chur Chun Cinn (NPLD) agus Cónaidhm Eorpach na nInstitiúidí Náisiúnta Teanga (EFNIL). Cinnteoimid go leanfar den rannpháirtíocht sin agus go dtapóimid an deis teagmhálacha níos dlúithe a chothú le hionadaithe ó rialtais/údaráis eile, go háirithe i gcomhthéacsanna sochtheangeolaíochta atá cosúil le cás na Gaeilge ar nós na Breataine Bige agus Thír na mBascach.

3.4 Taighde

Tá forbairt an taighde ar an nGaeilge ar cheann eile de na feidhmeanna reachtúla atá ag Foras na Gaeilge agus tá

tionscadail faoi théamaí éagsúla beartaithe againn le linn shaolré an *Treo Straitéisigh* seo.

Tá comharba na tuarascála *Dearcadh an Phobail i leith na Gaeilge* (2015), an mórthionscadal taighde 10 mbliana, le foilsiú i dtús an tsaolré sin agus úsáidfimid torthaí na hoibre sin chun ár mbeartais a mhúnlú sa tréimhse atá amach romhainn.

I bhfianaise thábhacht na meán i gcomhthéacs chlaochlú na sochaí trí chéile, leanfaimid orainn de bheith ag comhoibriú le Coimisiún na Meán, tacóimid le cur i bhfeidhm mholtaí an athbhreithnithe ar thírdhreach na meán Gaeilge agus déanfaimid coimisiúnú ar thaighde eile de réir mar is gá.

Forbróimid taighde nua faoi úsáid teangacha ar an tsráid agus in áiteanna poiblí sna Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus sna Líonraí Gaeilge, bunaithe ar obair chomhchosúil i dTír na mBascach le 30 bliain anuas. Chuige sin, leanfaimid dár gcomhoibriú luachmhar leis an bhforas taighde Bascach Soziolinguistika Klusterra.

Leanfaimid orainn de bheith ag coimisiúnú taighde faoi fhorbairt na Gaeilge i measc gnólachtaí chun an Ghaeilge a chur chun cinn i gcúrsaí eacnamaíochta.

Treiseoimid an comhoibriú leis an bPríomh-Oifig Staidrimh agus le Gníomhaireacht Thuaisceart Éireann um Staitisticí agus Taighde agus, i bpáirt leo, foilseoimid tuarascálacha taighde ar leith bunaithe ar thorthaí daonáirimh faoi chumas agus úsáid na Gaeilge. Beidh an taighde sin luachmhar chun treo breise straitéiseach a thabhairt don phróiseas pleanála teanga.

I gcomhthéacs an phlé ar athruithe bunreachtúla ar an oileán agus na himpleachtaí a d'fhéadfadh a bheith ann don Ghaeilge, rachaimid i bpáirt le forais taighde eile, ar nós an tionscadail *Analysing and Researching Ireland North and South* de chuid Acadamh Ríoga na hÉireann, chun fianaise chuí a bhailiú.

Déanfaimid taighde cuí eile a choimisiúnú sa tréimhse chéanna, go háirithe faoi théamaí barrthábhachtacha nua sa *Treo Straitéiseach* seo, ar nós na teicneolaíochta agus na héagsúlachta.

MÓRCHUSPÓIR STRAITÉISEACH 4: RIALACHAS EAGRAÍOCHTA

Tá bearnaí móra i soláthar acmhainní Fhoras na Gaeilge ó bunaíodh an eagraíocht in 1999, rud a chuir bac orainn cuid dár n-aidhmeanna straitéiseacha a chur i gcrích in imeacht na mblianta agus a chuir an-srian ar ár bhforbairt eagraíochtúil. Ó 2014, tá an easpa acmhainní ag cur srian leis na gCur Chuige Comhpháirtíochta agus le feidhmiú éifeachtach polasaithe i leith na Gaeilge sa dá dhlínse. Tá an comhthéacs polaitiúil, eacnamaíoch agus sóisialta ina bhfuilimid ag obair athraithe as cuimse ó 1999 agus athrófar tuilleadh é i dtréimhse an *Treo Straitéisigh* seo, go háirithe i réimsí na teicneolaíochta agus na sochaí. Beidh Foras na Gaeilge ag súil go dtabharfar aghaidh ar na dúshláin a bhain go dtí seo le croímhaoiniú Fhoras na Gaeilge agus go gcuirfear struchtúr níos inmharthana agus níos éifeachtaí i bhfeidhm sna blianta seo romhainn. Cúig bliana is fiche tar éis bhunú Fhoras na Gaeilge, is mithid athbhreithniú a dhéanamh ar struchtúr inmheánach na heagraíochta féachaint an bhfuil sé oiriúnach dá fheidhm sa tréimhse 2025-2030. Ó thaobh rialachais de, tá na dualgais

tuairiscithe níos ilghnéithí agus níos dúshlánaí agus is gá polasaithe agus nósanna imeachta na heagraíochta a thabhairt cothrom le dáta le bheith in ann freastal ar riachtanais na linne.

4.1 Acmhainní

Is é an soláthar cuí acmhainní, idir bhuiséad agus fhoireann, chun riar ar phleananna straitéiseacha na heagraíochta an tosaíocht is mó atá ag Foras na Gaeilge sa tréimhse amach romhainn. I bhfianaise na guagachta polaitiúla i ndlínse an Fheidhmeannais, bhain éiginnteacht leanúnach le croímhaoiniú na heagraíochta le blianta, rud a chuir srian suntasach ar ár gcumas ní hamháin obair na heagraíochta a chur i gcrích go héifeachtach ach pleanáil mheántéarmach nó fhadtéarmach a dhéanamh. Faoi réir tuarascáil comhairleoirí seachtracha in 2022 a mhol go gcruthófaí 20 post breise san eagraíocht, leanfaimid den phlé ardleibhéil leis an dá rialtas chun gur féidir mórchuspóirí an *Treo Straitéisigh* seo a bhaint amach i gcomhréir le fís agus le misean na heagraíochta sa tréimhse amach romhainn.

4.2 Struchtúr agus córais

4.2.1 Struchtúr eagraíochtúil

Sa tréimhse seo romhainn, déanfaimid athbhreithniú ar struchtúr Fhoras na Gaeilge, atá i bhfeidhm ó bunaíodh an eagraíocht in 1999. Beidh sé d’aidhm ag an athbhreithniú sin struchtúr leasaithe a aontú a dhéanfaidh feidhmeanna agus freagrachtaí barrthábhachtacha na heagraíochta agus na foirne bainistíochta a shoiléiriú chun a chinntiú gur féidir linn ár bhfís agus ár misean a bhaint amach.

4.2.2 Acmhainní daonna

Tá dúshlán mór ag baint le hacmhainní daonna Fhoras na Gaeilge le blianta beaga anuas, go háirithe sna gráid fostaíochta is ísle. Is géire fós an dúshlán sin i bhfianaise na lánfhostaíochta agus an chostais maireachtála, go háirithe i mBaile Átha Cliath. Is deacra fós teacht ar fhoireann cháilithe nuair a bhíonn riachtanas Gaeilge i gceist, go háirithe i réimse sainspéise ar nós na teicneolaíochta. Roimh thús an *Treo Straitéisigh* seo, chuir Foras na Gaeilge dlús le forbairt na rannóige acmhainní daonna sna eagraíocht agus le linn na tréimhse straitéisí seo, aontóimid clár forbartha foirne a

chuimseoidh réimsí ar nós ionduchtúchán, saibhriú teanga, oiliúint inseirbhíse agus tacaíocht bhreise i réimsí ar nós an chomhionannais agus na héagsúlachta. Déanfar athbhreithniú sa tréimhse seo chomh maith ar an gCóras Forbartha Foirne agus Feabhsú Feidhmíochta (FFFF) atá i bhfeidhm ó 2014.

4.2.3 Córais inmheánacha

Is í an tuarascáil bhliantúil fuinneog siopa gach eagraíochta agus tá sé riachtanach go mbeadh sí soiléir, soléite agus tarraingteach dá lucht léitheoireachta agus gur féidir í a úsáid chun íomhá dhearfach a chur chun cinn. In 2022, cuireadh tús le hathbhreithniú ar struchtúr agus ar ábhar na tuarascála bliantúla chun go gcuirfeadh sí obair Fhoras na Gaeilge i láthair an phobail ar bhealach níos soiléire agus go bhféadfaí í a úsáid mar áis chun dul i bhfeidhm ar réimse leathan geallsealbhóirí. Leanfar den fhorbairt sin le linn an *Treo Straitéisigh* seo agus déanfar athbhreithniú ar struchtúr agus ar ábhar an Phlean Chorparáidigh agus an Phlean Gnó chomh maith.

Mar fhreagairt ar an gclaochlú sa chomhthéacs rialachais, déanfar athbhreithniú ar pholasaithe agus nósanna imeachta uile Fhoras na Gaeilge le cinntiú go bhfuil siad oiriúnach dá

bhfeidhm agus cothrom le dáta. Tabharfar tús áite do pholasaithe i leith na haeráide, an chomhionannais agus cosaint sonraí.

Le linn thréimhse an *Treo Straitéisigh*, cinnteofar go gcuirfear an córas nua bainistíochta deontas ar líne i bhfeidhm go héifeachtach agus go n-oibreoidh sé ag ardleibhéal feidhmíochta a rachaidh chun sochair Fhoras na Gaeilge agus na ndeontaithe araon.

4.3 Luacháil

In 2022, choimisiúnaigh Foras na Gaeilge taighdeoirí seachtracha chun athbhreithniú neamhspleách a dhéanamh ar 6 cinn de scéimeanna/tionscadail de chuid na heagraíochta. Bhí sé d'aidhm ag an athbhreithniú luacháil neamhspleách a dhéanamh ar na scéimeanna agus moltaí chun feabhais a mholadh, ionas a chinntiú go mbeidh siad ag dul i bhfeidhm ar iompraíocht teanga, go mbeifí éifeachtach i gcaiteachas airgid phoiblí agus i bhfeidhmiú fheidhmeanna Fhoras na Gaeilge.

Cuirfear torthaí an athbhreithnithe sin i bhfeidhm le linn shaolré an *Treo Straitéisigh* seo agus déanfar coimisiúnú ar thaighde eile chun luacháil a dhéanamh ar thuilleadh

scéimeanna/tionscadail. Cuirfear béim sa chéad chéim eile ar léargas níos mine a fháil ar conas atá ag éirí le ceann de mhórfheidhmeanna Fhoras na Gaeilge: cur chun cinn na Gaeilge sa chaint agus sa scríbhneoireacht sa saol poiblí.

Bhí athbhreithniú ar an gCur Chuige Comhpháirtíochta ar bun roimh fheidhmiú an *Treo Straitéisigh* seo agus beidh na torthaí sin ar fáil in 2025. Tabharfaidh Foras na Gaeilge tús áite d’fheidhmiú na moltaí a eascróidh ón athbhreithniú sin a mbaineann barrthábhacht leis ó thaobh earnáil na Gaeilge. Ag brath ar thorthaí an athbhreithnithe, déanfaimid cinnte go mbeidh an Fóram Forbartha Teanga agus an Fóram Comhpháirtíochta ag feidhmiú go héifeachtach agus go rialta sa tréimhse straitéiseach seo romhainn.

Bunaithe ar na tionscadail luachála sin agus ar thaighde eile, forbróidh Foras na Gaeilge athbhreithniú níos doimhne úsáid na Gaeilge sa tsochaí, idir labhairt agus scríobh. Déanfar sin ar na bealaí seo a leanas:

- Taighde a thosú ar úsáid teangacha ar an tsráid agus in áiteanna poiblí (féach 3.4 thuas);

- Mionscagadh a dhéanamh ar an dá dhaonáireamh i bpáirt leis na gníomhaireachtaí cuí (féach 3.4 thuas);
- Mionscagadh a dhéanamh ar éifeachtúlacht scéimeanna eile a bhfuil sé d'aidhm acu cur le húsáid na Gaeilge;
- Moltaí an mhórthionscadail taighde ar dhearcadh an phobail a fhoilseofar in 2025 (féach 3.4 thuas) a fheidhmiú.

4.4 Bonneagar teicniúil

Tá an comhthéacs teicneolaíochta ag athrú ar luas lasrach i gcaitheamh an ama ar bhealach a fhágann go bhfuil sé dodhéanta a thuar cén cuma a bheidh ar faoi 2030. Chomh maith le tacú le feidhmiú an *Phlean Dhigitigh don Ghaeilge* chun tacú le cur chun cinn na Gaeilge sa tsochaí (féach 1.2.2 thuas), forbróidh Foras na Gaeilge straitéis claochlaithe dhigitigh laistigh den eagraíocht sa tréimhse seo romhainn le cinntiú gur féidir le gach rannóg agus gach fostaí lánleas a bhaint as na deiseanna nua a chruthaíonn an teicneolaíocht dhigiteach, go háirithe an intleacht shaorga. Tá sé d'aidhm againn go gcuirfidh an straitéis sin go mór le héifeachtúlacht

na heagraíochta agus go gcuirfidh sé lenár gcumas fís agus misean Fhoras na Gaeilge a chur i bhfeidhm.

FEIDHMIÚ

Tá feidhmiú an *Treo Straitéisigh* seo ag brath ar chomhoibriú éifeachtach le geallsealbhóirí uile Fhoras na Gaeilge, go háirithe leis na ranna coimircíochta agus na Ceanneagraíochtaí Gaeilge. Tá sí ag brath chomh maith ar sholáthar cuí acmhainní a bheith ar fáil, idir bhuiséad agus fhoireann, agus go háirithe ar thuilleadh feasachta a bheith i measc an phobail maidir le fís agus misean na heagraíochta. Is gá go n-oibreoidh foireann uile Fhoras na Gaeilge i bpáirt le chéile chun na mórchuspóirí straitéiseacha a bhaint amach. Le linn shaolré an *Treo Straitéisigh* seo, beidh ar Fhoras na Gaeilge fás agus athrú de réir an chomhthéacs pleanála, chun riar ar riachtanais na ndaoine a bhfreastalaímid orthu agus ar fhorbairt na teicneolaíochta agus na sochaí araon.

Is í foireann ardbhainistíochta Fhoras na Gaeilge a ghlacfaidh freagracht ar feidhmiú an *Treo Straitéisigh* faoi stiúir an Phríomhfheidhmeannaigh. Beidh gá le plean forfheidhmithe, a thiocfaidh le timthrialla eile pleanála straitéisí ar nós an Phlean Chorparáidigh agus go háirithe na Pleananna Gnó bliantúla ina sonrófar spriocanna níos mionsonraithe. Is í an

fhoireann Pleanála Corparáidí a dhéanfaidh tuairisciú ar dhul chun cinn an *Treo Straitéisigh* agus bunófar Grúpa Feidhmithe Straitéise chun monatóireacht a dhéanamh ar a chur i bhfeidhm.